

Hälsoskydd vid tillfälligt boende

Hotell, vandrarhem, campingplatser m.m.

Socialstyrelsen klassificerar sin utgivning i olika dokumenttyper. Denna publikation tillhör **Handböcker för handläggning**. Det innebär att innehållet kompletterar Socialstyrelsens författningssamling med fakta, kunskapsunderlag och kommentarer som stöd för rättstillämpning och handläggning av ärenden hos huvudmän och andra vårdgivare. Kan t.ex. innehålla lagtext, referat av författningar, motivuttalanden, rättsfallsreferat, beslut från JO, tolkningsexempel, kunskapsunderlag m.m. Kraven på vetenskaplighet tillgodoses genom att vetenskaplig expertis medverkar. Socialstyrelsen svarar för innehåll och kommentarer.

ISBN 91-7201--884-4
Artikelnr 2004-101-2

Omslag: Fhebe Hjäl
Sättning: Per-Erik Engström
Tryck: Bergslagens Grafiska, Lindsberg, september 2004
Reviderad december 2007

Förord

Miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. Miljöbalken ska bland annat tillämpas så att människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter. Hälsorisker kan finnas i alla miljöer; även i boendemiljön i tillfälliga bostäder.

I Socialstyrelsens instruktion anges att styrelsen ska svara för tillsyn i frågor som gäller hälsoskydd enligt 2, 5, 6 och 9 kap. miljöbalken. Socialstyrelsen har ansvar för tillsynsvägledning för hälsoskydd i bostäder, lokaler m.m.

Socialstyrelsen har tidigare med stöd av hälsoskyddslagen givit ut allmänna råd för olika typer av tillfälligt boende:

- Allmänna råd om hälsoskydd vid lägerverksamhet, SOSFS 1983:14 (M).
- Allmänna råd om hälsoskydd i fritidsbostad för uthyrning m.m., SOSFS 1983:15 (M).
- Allmänna råd om hälsoskydd i hotell, pensionat och liknande lokaler, SOSFS 1983:17 (M).

Dessa råd har upphävts genom SOSFS 2004:9.

I stället för att utforma nya allmänna råd för tillfälligt boende har Socialstyrelsen valt att sammanställa kunskap, bedömningsunderlag, normer och erfarenhet i denna handbok. Vi redovisar även vissa riktlinjer från berörda branschorganisationer. Det är vår förhoppning att handboken ska vara en heltäckande och praktiskt användbar form av tillsynsvägledning.

Projektledare för handboken har varit *Birgitta Hillblom*, som också författat texten. En referensgrupp bestående av följande personer har varit knuten till projektet: *Christian Blücher*, länsstyrelsen Kalmar, *Anders Ekström*, samhällsbyggnadskontoret Kalmar, *Åsa Larsson*, miljökontoret Loholm, *Märith Löfgren*, miljö- och byggkontoret Kramfors och *Johan Rydén*, miljöförvaltningen Stockholm. Under arbetet har kontakt tagits med andra miljöförvaltningar, myndigheter, branschorgan med flera. Socialstyrelsen tackar alla som på olika sätt bidragit till handboken.

Kjell Asplund
Generaldirektör

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	9
Begrepp och förkortningar	11
Inledning med läsanvisningar	13

FÖRSTA DELEN

1. Hälsorisker vid tillfälligt boende	15
2. Nationella mål	17
Miljökvalitetsmål	17
Folkhälsomål	17
Nationella mål för handikappolitiken	18
3. Miljöbalken och hälsoskydd	19
En hälsosam och god livsmiljö	19
Miljöbalkens hänsynsregler	19
Olägenhet för människors hälsa	20
Tillsynsvägledning av hälsoskyddsarbetet	21
4. Tillsyn enligt miljöbalken	22
Behovsutredning och tillsynsplan	22
Tillsyn av hälsoskyddsobjekt	23
Tillsyn över tillfälligt boende	23
Samarbete och samordning i tillsynen	24
Beslut	25
Tillsynsavgift	25
Mer om tillsyn	25
5. Egenkontroll enligt miljöbalken	26
Vem ska utöva egenkontroll?	26
Grundkravet på egenkontroll i 26 kap. 19 § miljöbalken	26

Egenkontroll vid verksamhet med tillfälligt boende	27
Tillsyn och egenkontroll	28
Mer om egenkontroll	28
6. Tillfälligt boende och annan lagstiftning	29
Lag om hotell- och pensionatsrörelse	29
Plan- och bygglagstiftning	30
Arbetsmiljölager	31
Livsmedelslag	32
Bestämmelser om dricksvatten	32
Smittskyddslag	33
Tobakslag	33
Lag om skydd mot olyckor	33
Produktsäkerhetslag	35
7. Miljöledningssystem	36

ANDRA DELEN

8. Boendets utformning, utrustning och skötsel	37
Allmänt om boende – stadigvarande och tillfälligt	37
Boenderummen	38
Ventilation	38
Rumshöjd	41
Materialval och städbarhet	41
Temperatur och drag	41
Dagsljus och belysning	42
Buller	43
Fukt, mögel, främmande lukter, radon, asbest m.m.	43
Inredning – möbler och bäddutrustning	45
Klädförvaring	45
Hygienutrymmen	46
Toaletter, tvättplatser och duschar	46
Bassängbad, bastu, gym m.m.	48
Kök och livsmedelshantering	48
Vatten och avlopp	49
Vatten	49
Enskilt avlopp	50
Avfallshantering	51

Skötsel och underhåll	51
Underhåll av byggnaden och lokalerna	51
Varför städning?	51
Städrutiner, metoder och utrustning	52
Städutrymme	53
Tvättrutiner	53
Tvättstuga samt torkning av kläder	54
Förvaringsutrymmen för verksamheten	54
Risker vid städning och tvätt	54
Ohyra	54
Rökning	55
Allergifrågor	55

TREDJE DELEN

9. Kommentarer – vissa typer av tillfälligt boende	57
Hotell, pensionat, konferensanläggning med boende m.m.	57
Lägergård	58
Vandrarhem	60
Tillfällig bostad för arbetskraft	62
Härbärke	63
Militärförläggning	63
Transitenhet/förläggning för asylsökande	64
Lägenhetshotell	65
Rum i eller i anslutning till bostad	65
Campingplats för tält och husvagn inklusive övernattningsstugor	67
Stugby	70
Naturcamping	70
Boende i samband med festivaler, stora idrottstävlingar m.m.	71
Lägerverksamhet med boende i tält eller i vindskydd	73
Fjällstuga	76
Gästhamn	76
Kontakter	78
Myndigheter	78
Intresseorganisationer m.m.	78

Sammanfattning

Socialstyrelsen har ansvar för tillsynsvägledning för hälsoskydd i bostäder, lokaler m.m. och har tidigare med stöd av hälsoskyddslagen givit ut allmänna råd för olika typer av tillfälligt boende. Råden har upphävts i samband med att denna handbok publiceras.

Miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. Lagen ska bland annat tillämpas så att människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter. Hälsorisker kan finnas i alla miljöer, även i boendemiljön i tillfälliga bostäder. Miljöbalken anger i förhållande till tidigare lagstiftning ett tydligt krav på att verksamhetsutövaren har ett eget ansvar och ska därmed utöva egenkontroll över sin verksamhet.

Utgångspunkten för handboken har varit att identifiera och kommentera de hälsorisker som kan förknippas med tillfälligt boende. Handboken ska kunna användas som underlag för tillsynsmyndighetens bedömning av olika typer av tillfälligt boende. Den ska också kunna vara en vägledning för verksamhetsutövare när det gäller deras ansvar att bedriva en verksamhet som uppfyller miljöbalkens krav på bra hälsoskydd.

Handboken är indelad i tre delar:

Första delen (kapitel 1–8): Miljöbalken, hälsoskydd och tillsyn av tillfälligt boende

Här beskrivs de olika hälsorisker som kan vara aktuella vid tillfälligt boende, samt områdets koppling till miljömål och folkhälsomål. Vidare tas de delar av miljöbalken som främst berör tillfälligt boende upp, med fokus på tillsyn och egenkontroll. Övrig relevant lagstiftning (plan- och bygglagen, arbetsmiljölagen, livsmedelslagen, smittskyddslagen m.fl.) behandlas också.

Andra delen (kapitel 9): Utformning, utrustning och skötsel som är av betydelse för hälsoskyddet vid tillfälligt boende

I detta avsnitt går vi igenom de faktorer som har hälsomässig betydelse i ett tillfälligt boende: Boenderummets utformning, hygienutrymmen, ventilation, temperatur, dagsljus och belysning, buller, fukt och mögel, rökning, inredning med mera. Vidare behandlas det tillfälliga boendets skötsel och underhåll, samt risker runt livsmedelshantering, vatten, avlopp och avfallshantering. Allergiaspekter tas också upp.

Tredje delen (kapitel 10): Beskrivningar av olika typer av tillfälligt boende

I handbokens sista del kommenteras några typer av tillfälligt boende, bland annat hotell, lägergårdar, vandrarhem, härbärgen, militärförläggningar, transit-enheter och campingplatser. Branschorganisationernas samlade erfarenhet utgör ett viktigt inslag i den här delen. För de verksamheter som inte kommenteras, finns stöd för tillsynen under beskrivningen av likartad verksamhet.

Socialstyrelsen har givit ut allmänna råd inom en rad områden som omfattar tillfälligt boende – till exempel buller, ventilation och dricksvatten. I dessa råd kan miljökontoren få stöd när de ska bedöma risk för olägenhet för människors hälsa enligt miljöbalken. Andra myndigheter har också givit ut föreskrifter och allmänna råd för vad som krävs eller eftersträvas i denna typ av verksamheter med stöd av annan lagstiftning än miljöbalken. Dessutom har branschen egna erfarenheter av vilka lösningar som har visat sig fungera i praktisk användning. Dessa kunskapskällor ger miljökontoren ytterligare information vid tillsynen av tillfälliga boenden.

Begrepp och förkortningar

MB – miljöbalk (1998:808).

FMH – förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

FVE – förordning (1998:901) om verksamhetsutövers egenkontroll.

Egenkontroll: Sådana aktiviteter, rutiner och åtgärder som en verksamhetsutövare på egen hand ska planera, genomföra och följa upp enligt 26 kap. 19 § miljöbalken och enligt föreskrifter meddelade med stöd av denna bestämmelse.

Miljöbalkens hänsynsregler: Grundläggande regler som alltid ska följas när miljöbalken gäller. De allmänna hänsynsreglerna finns i 2 kap. miljöbalken.

Miljöfarlig verksamhet¹: All användning av mark, byggnader eller anläggningar som på ett eller annat sätt innebär utsläpp till mark, luft eller vatten eller annan risk för olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Miljönämnd/miljökontor: Avser i denna handbok den kommunala nämnd och förvaltning som har ansvar för tillsynen över miljö- och hälsoskyddet i kommunen utifrån miljöbalkens bestämmelser.

Näringsidkare: Miljööverdomstolen har i praxis utvecklat hur en bedömning av vem som är näringsidkare bör göras. Miljööverdomstolen har ansett att begreppet ska ges samma innebörd som i övriga delar av svensk rätt samt konstaterar att begreppet där har en vidsträckt innebörd. I princip gäller att om en verksamhet av ekonomisk art bedrivs yrkesmässigt så är det en näringsverksamhet. Verksamhetens syfte behöver inte vara att generera vinst. Se vidare under rubriken ”Miljösanktionsavgift”.

Olägenhet för människors hälsa: En störning som enligt medicinsk och hygienisk bedömning kan påverka hälsan menligt, se ytterligare förklaring under rubriken ”Miljöbalken och hälsoskyddet”.

Skador eller olägenheter för miljön²: Påverkan på grund av utsläpp eller andra liknande orsaker, liksom utarmande av värdefulla natur- och kulturmiljöer, av frilufts- eller upplevelsevärden eller av den biologiska mångfalden eller misshushållning med naturresurser, energi eller material.

¹ Exakt definition, se 9 kap. 3 § MB.

² Exakt definition, se 1 kap. 1 § MB.

Tillfälligt boende: Miljöbalken och förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd har olika krav på bostäder och lokaler för allmänna ändamål. Av förarbetena³ till miljöbalken framgår att allmänna lokaler till exempel kan vara hotell och liknande, det vill säga ett tillfälligt boende. En entydig definition av tillfälligt boende saknas och varje enskild situation får därför bedömas separat. Vanligen betraktas inte ett boende som tillfälligt om det går att identifiera ett besittningsskydd enligt 12 kap. 3 § jordabalken.

Tillsynsmyndighet: Används som benämning på den myndighet som utövar den operativa tillsynen enligt en viss lagstiftning.

Verksamhet: Används i denna handbok som samlingsbegrepp för den verksamhet (t.ex. hotell) och åtgärd (aktivitet eller handling) som miljöbalken är tillämplig på.

Verksamhetsutövare: Används i denna handbok för den eller de juridiska (företag, organisation etc.) eller fysiska personer (människa) som ansvarar för en verksamhet eller del av en sådan.

Jämför även IPPC-direktivet⁴: Varje juridisk person som driver eller innehar en anläggning eller, om det finns bestämmelser om detta i den nationella lagstiftningen, varje person som har givits rätten att fatta avgörande ekonomiska beslut med avseende på anläggningens tekniska funktion.

Yrkesmässig utövare: Det finns ingen rättslig definition av begreppet yrkesmässig. Begreppet är inte heller utvecklat i praxis. Se vidare under rubriken "Vilka verksamheter ska anmälas?"

³ Prop. 1997/98:45 Miljöbalk, del 2 s. 115.

⁴ Artikel 2.12 i Rådets direktiv 96/61/EG av den 24 september 1996 om samordnade åtgärder för att förebygga och begränsa föroreningar (EGT L 257/26, 10.10 1996).

Inledning med läsanvisningar

Utgångspunkten för denna handbok har varit att identifiera och kommentera de hälsorisker som kan förknippas med tillfälligt boende. Avsikten är att den ska kunna användas som underlag för tillsynsmyndighetens bedömning av olika typer av tillfälligt boende. Den ska också kunna vara en vägledning för verksamhetsutövare när det gäller deras ansvar att bedriva en verksamhet som uppfyller miljöbalkens krav på ett gott hälsoskydd. Efter samråd med Naturvårdsverket har utblickar även skett mot vissa miljöfrågor som förknippas med tillfälligt boende.

Handboken innehåller tre större delar:

- En allmän del om miljöbalken, hälsoskydd och tillsyn av tillfälligt boende.
- En del om utformning, utrustning och skötsel som är av betydelse för hälsoskyddet vid tillfälligt boende.
- En del med beskrivningar av olika typer av tillfälligt boende.

Den del som handlar om luftväxling, hygienutrymmen, städning m.m., gäller för alla typer av tillfälligt boende. I den texten ges underlag och argument för de bedömningar som gäller risk för olägenhet för människors hälsa. I avsnittet om olika typer av tillfälligt boende finns även information från branschen. Vilka standardkrav finns, hur fungerar branschens egen kvalitetskontroll m.m.? Branschens stora erfarenhet av lösningar som fungerar, utgör branschens standard och är oftast högre än vad som krävs för att skydda människors hälsa.

I handboken finns inga checklistor. De olika verksamhetstyperna inom tillfälligt boende innebär olika hälsorisker och skiljer sig dessutom åt sinsemellan. En standardiserad checklista för tillfälligt boende riskerar att antingen bli för omfattande för en liten, ”mindre riskfylld” verksamhet, eller inte tillräckligt omfattande för andra typer/verksamheter.

I handboken redovisas annan lagstiftning inom området ”tillfälligt boende” som har anknytning till hälsoskydd samt vissa frågor som berör ”säkerhet”. Angivna lagar och förordningar i fulltext finns på Internetadressen <http://www.riksdagen.se/debatt/sfst/index.asp>.

Föreskrifter, allmänna råd och andra publikationer från myndigheter finns tillgängliga hos respektive myndighet.

1. Hälsorisker vid tillfälligt boende

Vid ett tillfälligt boende kan brister i hygien och boendemiljö medföra risker för människors hälsa eller andra olägenheter. De hälsorisker som beskrivs ingår i begreppet olägenhet för människors hälsa enligt miljöbalken.

Smitta genom lokaler och utrustning

I de flesta typer av tillfälligt boende kan man förvänta sig att de boende är friska. I befolkningen finns dock symtomfria smittbärare, som utan att veta om att de är smittbärare kan sprida smittämnen. Det är därför alltid nödvändigt att verksamhetsutövaren både håller och ger förutsättningar för en god hygien.

God hygien är nödvändig eftersom

- genomströmningen av människor är stor,
- man delar hygienutrymmen,
- man bor på en liten yta, och
- den boende inte kan förmodas känna samma ansvar som vid boende i egen bostad.

Smittrisk finns till exempel om städningen är dålig i hygienutrymmen eller boenderum, om sänglinnet, bäddutrustningen och handdukarna är smutsiga, samt om handtvättmöjligheter saknas eller är bristfälliga vid toaletterna.

Smitta genom mat och vatten

Både mat och dricksvatten som boendet tillhandahåller kan innehålla smittämnen. Vattenförsörjning genom egen brunn kan behöva särskild uppmärksamhet. Legionellasmitta från vatten är en speciell risk som måste beaktas. Smittspridning i samband med matlagning och förvaring kan till exempel även ske vid bristande hygien och dålig utrustning i gästkök.

Skadedjur och ohyra

Skadedjur och ohyra innebär smittrisk.

Ämnen i luften

Förutom av utomhusluftens kvalitet påverkas inomhusluftens kvalitet av ämnen från byggnaden, de boende och den verksamhet som bedrivs i lokalerna. Hälsorisker och olägenheter kan till exempel orsakas av radongas,

asbestfibrer, kemiska ämnen förknippade med fukt och mögelproblem, tobaksrök och främmande lukt. När många människor ”delar en liten luftvolym” och luftväxlingen är dålig, finns även ökad risk för smittspridning.

Speciellt stora är hälsoriskerna för den som är allergiker eller har besvär med överkänslighet. Luften kan innehålla allergen och irriterande ämnen.

Kyla och värme

För hög eller för låg temperatur, drag m.m., orsakar samma olägenhet i tillfälligt boende som i en permanent bostad.

Bullerstörningar

Störd nattsömn är en olägenhet.

Annat obehag eller annan hälsorisk

Exempel på annat obehag eller annan hälsorisk kan vara bristande tillgång till toaletter och andra hygienutrymmen och bristande dagsljus eller belysning.

Olycksfallsrisker

Olycksfallsrisker ingår inte direkt i begreppet olägenhet för människors hälsa, men vissa olycksfallsrisker faller ändå under miljöbalken. Exempel på en sådan risk kan vara slitna eller trasiga golvbeläggningar som både innebär en olycksfallsrisk och gör det svårt att hålla rent.

Miljöpåverkan

Verksamhetens miljöpåverkan kan indirekt (t.ex. genom ovarsam kemikaliehantering som via påverkan på miljön blir en hälsorisk) eller direkt (t.ex. då en enskild avloppsanläggning påverkar dricksvattenkvaliteten) innebära en risk för hälsopåverkan.

2. Nationella mål

Tillsynen enligt miljöbalken är en viktig del av arbetet med att nå de nationella målen.

Miljökvalitetsmål⁵

De fem grundläggande värden som utgör basen för delmål och åtgärder i arbetet med miljökvalitetsmålen är:

- Människans hälsa
- Den biologiska mångfalden och naturmiljön
- Kulturmiljön och de kulturhistoriska värdena
- Ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga
- En god hushållning med naturresurser.

Socialstyrelsen har ett övergripande ansvar för att driva och utveckla arbetet med hälsofrågor i miljömålsarbetet nationellt samt stödja detta arbete regionalt och lokalt. *God bebyggd miljö* är ett av de femton miljökvalitetsmålen. Tillsyn av hälsoskyddet vid tillfälligt boende är en insats för att uppnå detta mål.

Folkhälsomål⁶

Det övergripande nationella målet för folkhälsoarbetet är att skapa samhällseliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen.

Elva målområden för folkhälsan har definierats. De målområden som framför allt berörs av denna handbok är följande:

- Sunda och säkra miljöer och produkter
- Gott skydd mot smittspridning
- Goda matvanor och säkra livsmedel
- Delar av målområdet Minskat bruk av tobak, med delmålet att ingen ofrivilligt ska utsättas för rök i sin omgivning.

⁵ Prop. 2000/01:130 Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier.

⁶ Prop. 2002/03:35 Mål för folkhälsan.

Nationella mål för handikappolitiken⁷

Ett nationellt mål för handikappolitiken är att samhället ska utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet. Det handikappolitiska arbetet ska inriktas på att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder. För att skapa ett tillgängligare samhälle måste handikapperspektivet genomsyra alla samhällssektorer.

⁷ Prop. 1999/2000:79 Från patient till medborgare.

3. Miljöbalken och hälsoskydd

En hälsosam och god livsmiljö

Miljöbalkens mål⁸ är att främja en hållbar utveckling och på så sätt tillförsäkra nuvarande och kommande generationer en hälsosam och god livsmiljö. Miljöbalken ska tillämpas så att människans hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter.

Miljöbalkens hänsynsregler

Miljöbalkens grundläggande hänsynsregler⁹ riktar sig till alla, både till enskilda och till verksamhetsutövare, som gör eller ska göra något som faller under balkens tillämpningsområde. Hänsynsreglerna ska följas i syfte att uppnå miljöbalkens mål. De hänsynsregler som i första hand är av vikt för hälsoskyddet är:

- *Bevisbörderegeln.* Den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd ska kunna visa att det kan ske utan risk för olägenhet för människors hälsa eller för miljön, och kunna visa att man följer hänsynsreglerna. Brukar också kallas för principen om omvänd bevisbörda.
- *Kunskapskravet.* Det är verksamhetsutövaren som ska skaffa sig den kunskap som behövs för att skydda människors hälsa och miljön. Kraven beror på verksamhetens art och omfattning. Kunskapskravet är grunden för bestämmelserna om uppgiftsskyldighet, utredningsskyldighet och egenkontroll.
- *Försiktighetsprincipen.* Verksamhetsutövaren ska vidta försiktighetsmått av olika slag i syfte att motverka skada och olägenhet för hälsa och miljön. Vid yrkesmässig verksamhet ska bästa möjliga teknik användas. Redan risken för skador och olägenheter medför en skyldighet att vidta åtgärder.
- *Produktvalsprincipen.* Verksamhetsutövaren ska exempelvis välja de kemiska produkter och biotekniska organismer som är minst skadliga för miljön.

⁸ 1 kap. MB.

⁹ 2 kap. MB.

- *Hushållnings- och kretsloppsprinciperna.* Handlar om att hushålla med råvaror och energi. Det kan t.ex. handla om att återanvända eller återvinna material och andra resurser, eller att göra detta möjligt.
- *Platsvalsregel.* Den plats som väljs ska vara lämplig och innebära minsta intrång och olägenhet för hälsa och miljö.
- *Rimlighetsavvägning.* Försiktighetsmått enligt hänsynsreglerna ska vidtas såvida kraven sammantaget inte är oskäligen. Kostnaderna för försiktighetsmått eller åtgärderna som vidtas får inte vara orimliga i förhållande till hälso nytta dessa åtgärder medför. Avvägningen får dock inte medföra att en miljö kvalitetsnorm enligt 5 kap. miljöbalken åsidosätts.

Olägenhet för människors hälsa

Hälsoskydd innebär att människor ska skyddas mot störningar som innebär risk för olägenhet för människors hälsa¹⁰.

Olägenhet för människors hälsa är ett grundläggande begrepp¹¹ i arbetet med hälsoskydd:

- Med **olägenhet** avses en störning som enligt medicinsk eller hygienisk bedömning kan påverka en människas hälsa menligt i fysisk eller psykisk mening. Även sådana störningar som kan påverka människors välbefinnande, till exempel lukt och inomhusklimat, omfattas. Olägenheterna ska kunna kopplas till den fysiska miljön, det vill säga ha anknytning till någon form av användning av fast eller lös egendom. De störningar som avses är sådana som inte är ringa och som inte är helt tillfälliga.
- En **ringa störning** är en sådan störning som bara påverkar någon enskilda person negativt, medan människor i allmänhet inte störs. Man ska dock ta hänsyn till personer som är något känsligare än normalt, till exempel allergiker.
- En störning ska ha en **viss varaktighet**, antingen genom att den pågår under en sammanhängande tid eller att den återkommer, regelbundet eller oregelbundet.
- Bedömningen av om en störning ska omfattas av begreppet olägenhet ska ske från medicinska eller hygieniska utgångspunkter, utan att hänsyn tas till ekonomiska aspekter eller tekniska avvägningar. Vid beslutet om

¹⁰ 9 kap. 3 § MB.

¹¹ Prop. 1997/98:45 miljöbalk, del 2 s. 109.

krav på åtgärder görs bedömningen av hur långtgående åtgärder som det är skäligt att kräva.

Miljöbalken med följdförfattningar innehåller övergripande, men även mer detaljerade bestämmelser. Bestämmelserna är ändå inte så detaljerade att till exempel gränsen för olägenhet för människors hälsa alltid framgår. Bland annat genom överprövningar av tillsynsmyndigheternas beslut, förtydligas efter hand miljöbalkens gränser.

Tillsynsvägledning av hälsoskyddsarbetet

Lokal tillsynsmyndighet för hälsoskyddsfrågor (den operativa tillsynen) är enligt miljöbalken kommunens miljönämnd¹².

Socialstyrelsen har ansvar för tillsynsvägledning av hälsoskydd i bostäder, lokaler m.m. samt för övriga hälsoskyddsfrågor av hygienisk och medicinsk karaktär.

Även länsstyrelserna har ansvar för tillsynsvägledning¹³ i hälsoskyddsfrågor.

Tillsynsvägledning innebär att

- samordna den operativa tillsynen,
- följa upp resultatet av den operativa tillsynen,
- utvärdera den operativa tillsyn som genomförs,
- underlätta den operativa tillsynen genom rådgivning, samt
- samordna informationsförsörjningen.

¹² Med undantag för försvarets verksamheter där Generalläkaren har tillsynen.

¹³ a.a.

4. Tillsyn enligt miljöbalken

Behovsutredning och tillsynsplan

Miljönämnden är lokal tillsynsmyndighet¹⁴ för stora delar av miljöbalken. Nämnden har en obligatorisk skyldighet att bedriva tillsyn över bland annat miljö- och hälsoskyddet enligt 9 kap., över hantering av kemiska produkter enligt 14 kap. och över avfallshanteringen enligt 15 kap. miljöbalken.

Miljönämnden ska som underlag för sin tillsyn ha¹⁵

- en utredning som anger tillsynsbehovet,
- register över verksamheter som fordrar återkommande tillsyn, och
- en årlig tillsynsplan.

Nämnden ska dessutom regelbundet följa upp och utvärdera tillsynsverksamheten¹⁶.

Naturvårdsverket har i samråd med andra myndigheter, däribland Socialstyrelsen, utarbetat en handbok¹⁷ för tillsyn enligt miljöbalken. Där anges att:

”Ambitionsnivån i tillsynen bör höjas och befintliga resurser nyttjas effektivt. Särskilt viktiga principer för planering, genomförande och uppföljning/utvärdering av tillsynen blir då att

- utgå från de nationella miljökvalitetsmålen, gärna i nedbruten form, och från befintliga miljökvalitetsnormer,
- differentiera tillsynsmetoderna,
- fokusera på verksamhetsutövarens förmåga att ta sitt ansvar,
- samverka med berörda tillsynsmyndigheter samt med polis och åklagare.”

Svenska Kommunförbundet anser att det är lämpligt att överväga bland annat följande när man formulerar mål för kommunens tillsynsarbete¹⁸:

- Vad är viktigt att kontrollera vid tillsynen av olika branscher?

14 Med undantag för försvarets verksamheter där Generalläkaren har tillsynen.

15 7 § förordning (1998:900) om tillsyn enligt MB.

16 a.a.

17 Operativ tillsyn, Naturvårdsverkets Handbok 2001:4.

18 Svenska Kommunförbundets skrift ”Taxa inom miljö-, hälso- och djurskyddsområdet samt taxa för uppdragsverksamhet – underlag för lokala bedömningar”, januari 2003.

- Hur ofta ska tillsyn av de olika objekten ske?
- Vilka miljö- och hälsorisker finns?
- Hur bör objekten rangordnas?
- Vilka är målen för tillsynen med utgångspunkt i nationella och lokala miljömål?
- Vilka åtgärder behövs för att nå målen? Det kan gälla nationella mål eller mål som följer internationella avtal men även lokala miljömål.

Tillsyn är ett instrument för att kontrollera samhällets insatser för att nå målen.

Tillsyn av hälsoskyddsobjekt

Enligt förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd ska man i tillsynen ägna särskild uppmärksamhet åt¹⁹

1. byggnader som innehåller en eller flera bostäder och tillhörande utrymmen,
2. lokaler för undervisning, vård eller annat omhändertagande,
3. samlingslokaler där många människor brukar samlas,
4. hotell, pensionat och liknande lokaler där allmänheten yrkesmässigt erbjuds tillfällig bostad,
5. idrottsanläggningar, campinganläggningar, badanläggningar, strandbad och andra liknande anläggningar som är upplåtna för allmänheten eller som annars utnyttjas av många människor,
6. lokaler där allmänheten yrkesmässigt erbjuds hygienisk behandling, och
7. lokaler för förvaring av djur.

Dessa verksamheter är av hälsoskyddsskäl viktiga att ha tillsyn över. Behovet av tillsyn är alltså inte direkt kopplat till anmälningsplikten enligt 38 §.

Tillsyn över tillfälligt boende

Tillsynsbehovet prioriteras utifrån hälso- och miljömässiga risker både när det gäller återkommande tillsyn och vid klagomål. Vid klagomål kan risken ibland vara svår att bedöma innan miljökontoret har skaffat sig en egen uppfattning om problemet.

Hur angelägen den återkommande tillsynen över ett visst objekt är, bedöms bland annat utifrån följande:

19 45 § FMH.

- Vilka hälsorisker kan förknippas med denna typ av boende? (Kan hälsorisker vara ”dolda” för de boende så att de inte själva kan avgöra om de utsätts för hälsorisker?)
- Är de boende endast barn (som är mer känsliga och har svårt att göra sin röst hörd)?
- Är de boende äldre (som är mer känsliga)?
- Tillhör de boende en grupp som är beroende av omgivningens omsorg?
- Tillhör de boende gruppen ”känsligare än normalt” enligt miljöbalken (allergiker t.ex.)?
- Hur är de boendes ”valmöjlighet” och beroendeställning? (Vilken möjlighet finns att välja bort/välja ett annat boende och att göra sin röst hörd?)
- Finns det speciella förhållanden vid en viss verksamhet som motiverar särskild tillsyn?

En del boendeformer innebär mindre hälsorisker eller omfattar inga boende som är känsligare än normalt eller har svårt att göra sin röst hörd. Dessa kräver inte lika täta tillsynsintervall, men tillsynen kan kompletteras i samband med eventuella klagomål.

Varje kommun tar i sin behovsutredning och tillsynsplan ställning till tillsynsbehovet utifrån kännedom om de verksamhetstyper och enskilda objekt som finns i den egna kommunen²⁰. Vissa tillsynsobjekt behöver mer tillsyn än andra inom verksamhetstypen. Ett sätt att på ett systematiskt sätt öka kunskapen om den hygieniska standarden hos de egna tillsynsobjekten är till exempel att ha branschvisa genomgångar.

Samarbete och samordning i tillsynen

Tillsyn omfattar olika typer av insatser, till exempel tillsynsbesök, som kan omfatta hela eller delar av verksamheten, men även rådgivning och information till verksamhetsutövaren. Tillsyn av verksamhetens egenkontroll är ett viktigt inslag i tillsynen.

Många verksamheter omfattar flera olika ”ämnesområden” inom miljöbalken. Ett tillsynsobjekt ska bedömas utifrån både hälso- och miljörisker. Dessutom omfattas verksamheten av andra lagar, där miljönämnden är tillsynsmyndighet.

Som framgår av genomgången av övrig lagstiftning som gäller tillfälligt

²⁰ 7 § förordningen (1998:900) om tillsyn enligt miljöbalken.

boende, finns det många bestämmelser som reglerar verksamheten. Därmed är också tillsynsmyndigheterna flera, vilket gör att samarbete och samordning är grundläggande för att tillsynen ska bli framgångsrik.

Beslut

Tillsynsbesök dokumenteras i tjänsteanteckning, inspektionsprotokoll eller liknande.

I samband med tillsyn kan miljökontoret begära in sådana uppgifter och handlingar som behövs för tillsynen (26 kap 21 §).

Om brister har konstaterats i samband med tillsyn, och verksamhetsutövaren inte vidtar åtgärder, kan miljönämnden besluta om föreläggande om försiktighetsmått eller förbud²¹. En verksamhetsutövare har rätt att få ett överklagningsbart beslut.

Tillsynsavgift

Miljönämnden får ta ut en avgift för tillsyn av verksamheten. Kommunfullmäktige i respektive kommun beslutar om avgiftens storlek²². Taxan för tillsyn kan vara konstruerad som en timavgift eller som en fast årlig avgift.

Mer om tillsyn

Naturvårdsverket har givit ut en handbok²³ om handläggning av ärenden vid operativ tillsyn. Den är skriven för Naturvårdsverkets ansvarsområde. Handbokens principer och grundläggande synsätt gäller dock hela miljöbalkens område.

²¹ 26 kap. 9 § MB.

²² 27 kap. 1 § MB.

²³ Operativ tillsyn, Handbok 2001:4.

5. Egenkontroll enligt miljöbalken

Vem ska utöva egenkontroll?

Miljöbalken innehåller bestämmelser som anger att den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd har ett eget ansvar. Grundkravet²⁴ på egenkontroll gäller alla som omfattas av miljöbalkens bestämmelser.

Egenkontrollen innebär att verksamhetsutövaren ska ha kontroll över att

- miljöbalkens bestämmelser följs,
- beslut som gäller för verksamheten följs, och
- verksamhetens påverkan på hälsan och miljön övervakas.

Grundkravet på egenkontroll i 26 kap. 19 § miljöbalken

Syftet med egenkontrollens huvudregel i 26 kap. 19 § miljöbalken är att en verksamhetsutövare på egen hand ska åstadkomma och upprätthålla ett väl fungerande miljö- och hälsoskyddsarbete för sin verksamhet som helhet, och som följer miljöbalkens och myndigheternas krav. Verksamhetsutövare ska även på eget initiativ åtgärda brister i förebyggande syfte. Miljöbalkens allmänna hänsynsregler utgör en grund för bestämmelserna om egenkontroll, vilka preciseras i 26 kap. 19 §.

Bevisbörderegeln, kunskapskravet och kravet på bästa teknik ingår i hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken. I sin handbok²⁵ om operativ tillsyn har Naturvårdsverket diskuterat hänsynsreglernas koppling till det generella kravet på egenkontroll med stöd i miljöbalkens förarbeten²⁶:

”Den omvända bevisbördan bygger på att verksamhetsutövaren ska kunna visa för myndigheten att denne lever efter balken och andra krav som är ställda med stöd av den. För att kunna det måste verksamhetsutövaren inte bara visa att så är fallet utan också kunna tala om hur det redovisade resultatet tagits fram, dvs. redovisa underlaget för påståendet. Underlaget består av de tillämplade rutinerna, metoderna och de gjorda bedömningarna.

Kunskapskravet innebär att kunskap ska gå före handling. Verksamhetsutövaren måste ha tillgång till kunskaper för att genomföra och upprätthålla

24 26 kap. 19 § MB.

25 Operativ tillsyn, Naturvårdsverkets Handbok 2001:4, s. 36–37.

26 Prop. 1997/98:45 miljöbalk, del 1 s. 216 och del 2 s. 17.

lagkraven. Kunskapskravet innebär därför också att fortlöpande hålla sig underrättad om verksamheten, dess risker och dess påverkan på omgivningen. Allt detta innebär att det är mer än specialkunskap hos några få personer som behövs.

Hela organisationen omfattas av kunskapskravet. Detta följer av att kunskap måste knytas till hur ansvar fördelas (se nedan om bästa tillgängliga teknik) och att miljöarbetet bör innefatta ett helhetsperspektiv. Självklart varierar kravet på kunskap från person till person, beroende på vilket arbete man utför eller vilken funktion man har. Det är verksamhetsutövaren som ska se till att rätt kunskap finns på rätt plats i organisationen.

Bästa möjliga teknik är ett begrepp där ordet teknik innefattar mer än den använda teknologin. I ordet teknik ingår också frågor om utbildning, arbetsledning, drift, skötsel, underhåll, avveckling m.m. Det innebär bl.a. att det ska finnas fungerande rutiner för att styra hur verksamheten i olika avseenden ska arbeta förebyggande.”

Egenkontroll vid verksamhet med tillfälligt boende

Ansvarsfördelning och lämpliga rutiner för skötsel och kontroll är exempel på viktiga verktyg som underlättar för en verksamhetsutövare att bedriva sin verksamhet så att miljöbalken efterlevs.

Exempel:

- Den verksamhetsansvarige fördelar ansvaret på personalen och anger tydligt vem som ansvarar för vad.
- Ansvar för drift och underhåll fördelas mellan en verksamhetsutövare och en eventuell fastighetsägare.
- Rutiner finns och kontroll sker av städning, tvätt och skötsel av bäddutrustning.
- Rutiner finns för fortlöpande underhåll av byggnader och inredning.
- Rutiner finns och kontroll sker av dricksvattnets kvalitet och varmvattnets temperatur.
- Rutin finns för skötsel och kontroll av vattenkvaliteten i en badanläggning, som till exempel kan finnas i anslutning till ett hotell.
- Rutiner finns för att följa upp anmärkningar på boendet från gäster. Dessa kan till exempel röra misstanke om ohyra, misstänkta fukt- och mögelskador, störande ljud eller brister i ventilationen. Rutinen omfattar lämpligen även uppföljning av resultatet av vidtagna åtgärder.
- Rutin finns för regelbunden kontroll av en eventuell egen avloppsanläggning.

- Kontroll sker av förbrukningen av stora mängder rengörings- och tvättmedel och överväganden sker för att tillämpa produktvalsprincipen, se under rubriken ”Miljöbalkens hänsynsregler”. Med kunskap om de kemikalier som används kan de hälso- och miljömässiga skälen för utbyte, liksom arbetsmiljöskäl, beaktas.

Tillsyn och egenkontroll

Krav på egenkontroll finns förutom i miljöbalken även i andra lagar, till exempel i arbetsmiljölagen, lagen om skydd mot olyckor och livsmedelslagen. Frivilliga miljöledningssystem är en annan form av egenkontroll. En verksamhetsutövare har möjlighet att samordna arbetet med olika former av egenkontroll med det formella krav på egenkontroll som finns i miljöbalken.

Det finns inte något krav på att miljönämnden ska fastställa egenkontrollen enligt miljöbalken. En viktig del av tillsynsmyndighetens tillsyn är att kontrollera hur verksamhetsutövarens egenkontroll är utformad och fungerar. Fungerande egenkontroll med säkra rutiner ska kunna redovisas i samband med tillsynsbesök²⁷. Miljökontoret kan dessutom begära in sådana uppgifter som behövs för tillsynen²⁸, till exempel hur egenkontroll bedrivs.

Egenkontrollen är verksamhetsutövarens verktyg så att denne på egen hand har möjlighet att följa de krav som följer av miljöbalken. En skälighetsbedömning görs när miljöbalken tillämpas²⁹. Egenkontroll kommer därför att vara olika för olika typer av och storlek av tillfälligt boende.

Enligt miljöbalkens hänsynsregler ska verksamhetsutövaren själv följa upp och rätta till de fel och brister som upptäcks till följd av den bedrivna egenkontrollen³⁰.

Mer om egenkontroll

Naturvårdsverket har givit ut en handbok³¹ om egenkontroll. Den är skriven för Naturvårdsverkets ansvarsområde, men innehåller principer och grundläggande synsätt som gäller hela miljöbalkens område. Även Naturvårdsverkets handbok³² om operativ tillsyn innehåller information om egenkontroll.

27 2 kap. MB, 26 kap. 19 § MB och FVE.

28 26 kap. 21 § MB.

29 2 kap. 7 § MB.

30 2 kap. MB.

31 Egenkontroll, en fortlöpande process, Naturvårdsverkets Handbok 2001:3.

32 Operativ tillsyn, Naturvårdsverkets Handbok 2001:4.

6. Tillfälligt boende och annan lagstiftning

Verksamheter för tillfälligt boende omfattas av flera lagar. Tillsynsmyndigheterna är därför också flera. Nedan anges några av de lagar och bestämmelser som är bra att känna till i samband med tillsyn enligt miljöbalken av tillfälliga boenden.

Lag om hotell- och pensionatsrörelse³³

För att yrkesmässigt tillhandahålla möblerad tillfällig bostad krävs tillstånd av polismyndigheten om verksamheten är avsedd att samtidigt ta emot minst nio gäster eller omfattar minst fem gästrum. Lagen om hotell- och pensionatsrörelse är inte tillämplig på

- bostad som tillhandahålls som led i verksamhet för vård, tillsyn, utbildning eller uppfostran,
- ensligt belägen, obemannad stuga som står till allmänhetens förfogande för tillfällig övernattnig, samt
- på campingplats belägen, enkelt utrustad stuga utan vatten och avlopp som hyrs ut till allmänheten som tillfällig bostad.

Polisen ska sända kopia av godkänt tillstånd till den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifterna inom räddningstjänsten, plan- och byggnadsväsendet och miljö- och hälsoskyddsområdet.

Enligt lagen om hotell- och pensionatsrörelse ska verksamhetsutövaren se till att den elektriska anläggningen en gång varje år undersöks av sakkunnig person.

Utrymningsvägar ska anges genom tydliga markeringar, som ska vara lätt synliga från dörren till varje gästrum.

Polismyndigheten utövar tillsyn enligt lagen om hotell- och pensionatsrörelse.

³³ 1, 2, 5, 10 och 11 §§ lagen (1966:742) om hotell- och pensionatsrörelse.

Plan- och bygglagstiftning

Plan- och bygglagen³⁴ (PBL) är ramlagen för fysisk planering och byggande.

Av byggnadsverkslagen (BVL) om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.³⁵ framgår vilka krav som ställs på byggnader:

”Byggnader som uppförs eller ändras skall, under förutsättning av normalt underhåll, under en ekonomiskt rimlig livslängd uppfylla väsentliga tekniska egenskapskrav ifråga om

1. bärförmåga, stadga och beständighet,
2. säkerhet i händelse av brand,
3. skydd med hänsyn till hygien, hälsa och miljö,
4. säkerhet vid användning,
5. skydd mot buller,
6. energihushållning och värmeisolering,
7. lämplighet för avsett ändamål,
8. tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga, och
9. hushållning med vatten och avfall.

Byggnadsverk skall underhållas så att deras egenskaper i de hänseenden som avses i första stycket i huvudsak bevaras. Anordningar som är avsedda att tillgodose kraven i första stycket 2–4, 6 och 8 skall hållas i stånd.”

Med stöd av lag (byggnadsverkslagen, BVL) och förordning om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.³⁶ ger Boverket ut byggregler (BBR). Byggreglerna ges i form av föreskrifter och råd³⁷. I byggreglerna anges krav på byggnader, bland annat ljudisolering, luftkvalitet och andra funktionskrav, som ska uppfyllas i samband med nybyggnad.

Bygglov krävs enligt plan- och bygglagen för att uppföra byggnader, göra tillbyggnader eller inreda byggnader för annat ändamål än det som de har bygglov för, till exempel inreda en befintlig byggnad för hotellverksamhet³⁸.

Retroaktiva krav finns på tillgänglighet och användbarhet till och i lokaler dit allmänheten har tillträde³⁹.

34 Plan- och bygglag (1987:10).

35 2 § lagen (1994:847) om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.

36 Förordning (1994:1215) om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.

37 Boverkets byggregler, BBR, BFS 1993:57.

38 3 kap. 3 §, 8 kap. 1 och 2 §§ m.fl. plan- och bygglagen (1987:10).

39 Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser, BFS 2003:19.

Förordningen om funktionskontroll⁴⁰ av ventilationssystem har sin grund i byggnadsverkslagen. Fastighetsägaren ska se till att besiktning av ventilationssystem, obligatorisk ventilationskontroll (OVK), görs. Boverket har givit ut föreskrifter och allmänna råd för OVK⁴¹. Funktionskontrollen innebär att installationen kontrolleras mot de krav som gällde vid byggnadens uppförande eller senaste bygglovet.

Besiktning ska göras innan ett ventilationssystem tas i bruk. Besiktningintervall är därefter 2–9 år beroende på typ av byggnad och ventilationssystem. Intyg om genomförd besiktning ska anslås på väl synlig plats i byggnaden.

Enligt råd från Boverket ingår till exempel hotell i begreppet ”Flerbostadshus, kontorsbyggnader o.d.”⁴².

Kommunens byggnadsnämnd är lokal tillsynsmyndighet för plan- och bygglagen, byggnadsverkslagen och följdförfattningar.

Arbetsmiljölagen

Arbetsmiljölagen⁴³ ger de yttre ramarna för vad som gäller för miljön på en arbetsplats. Huvudregeln i 1 kap. 2 § arbetsmiljölagen är att lagen gäller i varje verksamhet där arbetstagare utför arbete för arbetsgivares räkning. Om det inte finns någon anställd i verksamheten gäller 3 kap. 5 § arbetsmiljölagen. Enligt denna ska lagen följas i tillämpliga delar när två eller flera för gemensam räkning yrkesmässigt driver verksamhet utan arbetstagare.

Arbetsmiljöverket ger ut föreskrifter och allmänna råd som preciserar vilka krav som ställs på arbetsmiljön. En grundläggande föreskrift⁴⁴, med tillhörande allmänna råd, gäller arbetsplatsens utformning. I en annan föreskrift⁴⁵ regleras arbetet med systematiskt arbetsmiljöarbete. Systematiskt arbetsmiljöarbete är arbetsgivarens arbete med att undersöka arbetsförhållanden, bedöma risker för ohälsa och olycksfall i arbetet, genomföra åtgärder och kontrollera genomförda åtgärder.

Tillsynsmyndighet är Arbetsmiljöverket.

40 Förordning (1991:1273) om funktionskontroll av ventilationssystem.

41 Boverkets föreskrifter och allmänna råd, senast omtryckt i BFS 1996:56.

42 BFS 1996:56.

43 Arbetsmiljölagen (1977:1160).

44 Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om arbetsplatsens utformning, AFS 2000:42.

45 Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete, AFS 2001:1.

Livsmedelslag

Livsmedelslagen⁴⁶ är en ramlag som anger hur livsmedel ska vara beskaffade, hur de ska hanteras och när de får försälas. Livsmedelsförordningen⁴⁷ anger att yrkesmässig livsmedelshantering ska ske i godkänd livsmedelslokal eller ha särskilt tillstånd. Livsmedelsverket har i en föreskrift angivit vad som gäller för yrkesmässig livsmedelshantering när situationen kan jämföras med enskilt hushåll⁴⁸:

”Beredning och servering av måltider i anslutning till rumsuthyrning i hemmiljö, s.k. bed and breakfast-verksamhet om verksamheten inte har sådan omfattning att den är tillståndspliktig enligt 2 § lagen (1966:742) om hotell- och pensionatsrörelse.”

För övrig yrkesmässig livsmedelshantering krävs godkännande eller tillstånd av miljönämnden⁴⁹.

Miljönämnden är tillsynsmyndighet för livsmedelslokaler i tillfälligt boende.

Bestämmelser om dricksvatten

För dricksvatten gäller antingen föreskrifter⁵⁰ utgivna av Livsmedelsverket eller allmänna råd⁵¹ från Socialstyrelsen.

Livsmedelsverkets föreskrifter gäller (dricksvatten som dryck, till matlagning och till beredning av livsmedel) för

- all dricksvattenförsörjning som omfattar en del av en kommersiell eller offentlig verksamhet, samt i övrigt
- dricksvatten från vattenverk som i genomsnitt tillhandahåller 10 m³ dricksvatten och mer per dygn, eller som försörjer 50 personer eller fler.

Det finns undantag i Livsmedelsverkets föreskrifter från grundregeln om kommersiell verksamhet. Verksamhet med uthyrning av rum, stuga eller liknande för fritidsboende, som är avsedd för att samtidigt ta emot högst åtta gäster, räknas inte som kommersiell. För dessa, samt för övriga anläggningar (mindre än 10 m³/50 personer) gäller Socialstyrelsens allmänna råd.

Miljönämnden är tillsynsmyndighet för sådana dricksvattenanläggningar som kan finnas i tillfälligt boende.

⁴⁶ Livsmedelslag (1971:511).

⁴⁷ Livsmedelsförordning (1971:807).

⁴⁸ 4 § punkt 4 Livsmedelsverkets föreskrift LIVSFS 1996:5.

⁴⁹ 23 och 24 §§ livsmedelslagen, 16 § livsmedelsförordningen.

⁵⁰ Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten, SLVFS 2001:30.

⁵¹ Socialstyrelsens allmänna råd om försiktighetsmått för dricksvatten, SOSFS 2003:17 (M).

Smittskyddslag

Ny smittskyddslag gäller från och med den 1 juli 2004⁵². Lagen syftar till att förebygga och bryta spridning av smittsamma sjukdomar. Landstinget har genom smittskyddsläkaren och behandlande läkare ansvar för att smittsamma sjukdomar bekämpas bland människor (det personinriktade smittskyddet). Miljönämnden har ansvar för att smittsamma sjukdomar hos människor bekämpas genom att se till att åtgärder vidtas mot sådana djur, livsmedel, vattentäcker, avloppsvatten, ventilationsanläggningar och andra objekt som sprider eller misstänks sprida smittsamma sjukdomar (det objektsinriktade smittskyddet).

Förebyggande smittskyddsåtgärder vid till exempel vissa typer av tillfälligt boende, berör således både smittskyddsläkare och miljökontor.

Tobakslag

Tobakslagen⁵³ infördes 1993. Lagen förbjuder bland annat rökning i lokaler dit allmänheten har tillträde, till exempel allmänna utrymmen på hotell. Särskilda utrymmen får avsättas för rökning.

I hotell och andra inrättningar där tillfällig bostad yrkesmässigt upplåts, ska ett visst antal av rummen vara rökfria⁵⁴. Till hotell och andra inrättningar räknas även andra typer av tillfälligt boende. Antalet rum som ska omfattas av rökförbudet avgörs av hotellägaren eller motsvarande.

Restauranger eller andra serveringsställen ska ha ett eller flera områden där rökning är förbjuden⁵⁵. Beslut finns om att totalt rökförbud (men med möjlighet att inrätta rökrum) ska gälla på restauranger från den 1 juni 2005.

Kommunen har (oftast genom miljönämnden) tillsynen över tobakslagens bestämmelser om rökning i lokaler, som inte enbart är upplåtna för personal. Arbetsmiljöverket utövar tillsyn över lagen i fråga om vissa personalutrymmen m.m.

Lag om skydd mot olyckor

Den 1 januari 2004 trädde den nya lagen om skydd mot olyckor⁵⁶ i kraft och räddningstjänstlagen upphörde att gälla. Begreppet ”brandsyn” har tagits bort och ersatts av ”tillsyn”. Kommunerna anger i ett handlingsprogram var, när och hur deras resurser ska användas i tillsynsverksamheten⁵⁷.

52 Ny smittskyddslag (2004:168).

53 Tobakslag (1993:581).

54 4 § tobakslagen.

55 a.a.

56 Lag (2003:778) om skydd mot olyckor, förordning (2003:789) om skydd mot olyckor.

57 3 kap. 3 § lagen om skydd mot olyckor.

Den nya lagen förtydligar att ägare och verksamhetsutövare har ansvar för brandskyddet⁵⁸. I ansvaret ingår att ägare och verksamhetsutövare bör arbeta systematiskt med sitt brandskydd och att detta systematiska arbete i lämpliga delar även ska dokumenteras⁵⁹. Brandskyddet är en del av det totala skyddet för de boende. Några av de viktigaste delarna i brandskyddet är att förhindra att brand uppstår och sprids, att utrymnings säkerheten är god, att släckningsutrustning finns och kan hanteras av personalen samt att alla snabbt kan bli larmade om det börjar brinna. Varje rum som används för övernattnings ska ha en anordning för tidig varning vid brand, till exempel en brandvarnare⁶⁰. Ett nytt krav i lagen är att ägare till byggnader eller anläggningar, och vissa verksamhetsutövare, ska upprätta en skriftlig redogörelse för sin egenkontroll av brandskyddet⁶¹. I en föreskrift⁶² från Räddningsverket anges vilka byggnader och anläggningar, med någon form av tillfälligt boende, som ska lämna skriftlig redogörelse för brandskyddet. Bland annat berörs

- byggnad för hotell, pensionat och vandrarhem avsedda för minst 9 gäster eller minst fem gästrum, samt
- byggnad för elevhem och förläggningar för fler än 50 personer eller som har fler än 25 förlägningsrum.

Dessutom omfattas

- inrättningar för vård eller omsorg för fler än tre personer som har hjälpbehov vid utrymning i händelse av brand, samt
- låsta institutioner och anstalter där de intagna är inlåsta ständigt eller under viss tid.

Hur den skriftliga redogörelsen bör se ut framgår av ett allmänt råd från Räddningsverket⁶³. Kommunen är tillsynsmyndighet.

58 2 kap. 2 § lagen om skydd mot olyckor.

59 Statens räddningsverks allmänna råd och kommentarer om systematiskt brandskyddsarbete, SRVFS 2004:3.

60 Statens räddningsverks allmänna råd och kommentarer om brandvarnare i bostäder, SRVFS 2004:2.

61 2 kap. 3 § lagen om skydd mot olyckor.

62 Statens räddningsverks föreskrift om skriftlig redogörelse för brandskydd, SRVFS 2003:10.

63 Statens räddningsverks allmänna råd och kommentarer om skriftlig redogörelse för brandskyddet, SRVFS 2004:4.

Produktsäkerhetslag⁶⁴

Syftet med lagen är att motverka skador på person eller egendom. Lagen omfattar varor och tjänster som tillhandahålls av näringsidkare och som utnyttjas av eller kan komma att utnyttjas av konsumenter för huvudsakligen enskilt bruk.

Konsumentverket har ett övergripande tillsynsansvar. Den som vill anmäla en farlig produkt eller tjänst kan vända sig till Konsumentverket.

64 Lag (1988:1604) om produktsäkerhet.

7. Miljöledningssystem

Flera företag och organisationer har frivilliga miljöledningssystem. Avsikten med dessa är att bedriva ett rationellt miljöarbete och minska verksamhetens miljöpåverkan. Det finns även ledningssystem för andra syften, bland annat för kvalitet.

Miljöledningssystem enligt ISO 14001 eller EMAS avser skyddet av miljön. SIS Miljömärkning ansvarar för systemet med Svanenmärkning. Svanenmärkta hotell har ett miljöledningssystem som framför allt är inriktat på användning av energi, vatten och miljöfarliga kemikalier, avfallshandling samt miljöanpassade transporter. Stiftelsen Håll Sverige Rent har ett system med miljödiplomering av gästhamnar och arrangemang. Några av systemets kriterier omfattar hälsoskyddsfrågor.

Flera branschorgan har utvecklat andra system för miljö- och kvalitetsarbetet. Några exempel:

- Sveriges Hotell & Restaurangföretagare har ett klassificeringssystem för boende med olika standard.
- Svenska Möten har ett eget miljöprogram.
- Svenska Turistföreningen har kvalitetskrav för sina anslutna vandrarhem som bland annat omfattar hygien- och miljökrav.
- Bo på Lantgård har kvalitetskrav för anslutna verksamheter.
- Sveriges camping och stugföretagares riksorganisation har ett klassificeringssystem för anläggningar med olika standard. Det finns även en miljöplan.
- Riksföreningen Gästhamnar har ett klassificeringssystem för säkerhet, miljö och hygien vid gästhamnar.

Den verksamhet som har någon form av ledningssystem har möjlighet att bygga vidare på det som redan finns och samordna det med egenkontrollen enligt miljöbalken, så långt det är praktiskt möjligt. Egenkontroll ska täcka miljöbalken i alla tillämpliga delar, det vill säga både miljö- och hälsoskydd.

Vid tillsyn kan miljökontoret fråga efter om verksamheten har någon form av ledningssystem, vilka delar detta system omfattar samt om det är samordnat med egenkontroll enligt miljöbalken eller annan lagstiftning.

8. Boendets utformning, utrustning och skötsel

Allmänt om boende – stadigvarande och tillfälligt

Enligt miljöbalken ska bostäder och lokaler för allmänna ändamål brukas på ett sådant sätt att olägenhet för människors hälsa inte uppkommer⁶⁵. Med lokaler för allmänna ändamål menas bland annat hotell, pensionat, camping och liknande.

En bostad ska⁶⁶

- ge betryggande skydd mot värme, kyla, drag, fukt, buller, radon, luftföroreningar och andra liknande störningar,
- ha tillfredsställande luftväxling genom anordning för ventilation eller på annat sätt,
- medge tillräckligt dagsljus,
- hållas tillfredsställande uppvärmt,
- ge möjlighet att upprätthålla en god personlig hygien, samt
- ha tillgång till vatten i erforderlig mängd och av godtagbar beskaffenhet till dryck, matlagning, personlig hygien och andra hushållsgöromål.

Bostäder och lokaler för allmänna ändamål ska⁶⁷

- hållas fria från ohyra och andra skadedjur.

I eller i anslutning till byggnader där människor vistas under en längre tid av dygnet ska⁶⁸ det

- finnas tillräckligt med toaletter.

Bristerna i en bostad eller i ett tillfälligt boende (lokal för allmänt ändamål) kan vara desamma. En brist i en bostad kan dock innebära en större hälso-risk än motsvarande brist i ett tillfälligt boende. Hur länge man vistas i en viss miljö är av betydelse när det gäller risk för ohälsa. För tillfälligt boende

65 9 kap. 9 § MB.

66 33 § FMH.

67 9 kap. 9 § MB.

68 35 § FMH.

kan till exempel brist på dagsljus vara av mindre betydelse. Andra brister är däremot lika allvarliga i såväl stadigvarande som mer tillfälligt boende. Tillgång på dricksvatten av god kvalitet är till exempel alltid lika viktigt.

Tillfälligt boende finns i många olika former och med stor skillnad i standard. Miljöbalkens krav att människor ska skyddas mot risk för olägenhet innebär att en miniminivå i boendemiljön inte ska underskridas. Socialstyrelsen har givit ut flera allmänna råd som omfattar tillfälligt boende, bland annat om buller, ventilation och dricksvatten. I dessa finns vägledning om vad olägenhet för människors hälsa innebär. Även andra myndigheter har i olika publikationer givit ut föreskrifter och allmänna råd för vad som krävs eller eftersträvas i denna typ av verksamheter med stöd av annan lagstiftning än miljöbalken. Dessa publikationer kan vara en kunskapskälla för miljökontoren.

Erfarenhet finns hos branschen av vilka lösningar som har visat sig fungera i praktiken. Branschorgan har tagit fram minimistandard för olika typer av verksamhet. Branschens standard har i viss mån sitt ursprung i numera upphävda allmänna råd från bland annat Socialstyrelsen. Branschens krav och standard som konkurrensmedel ligger ofta över miniminivån enligt miljöbalken.

Den boendes kunskap om boendet/boendeformen och förväntan kan förmodas vara avgörande för om man är nöjd med boendet. Ett boende på en lägergård för sommarverksamhet kan förmodas vara annorlunda än ett boende på ett välutrustat hotell. "Dolda hälsorisker" kan dock finnas i alla former av boende och måste uppmärksammas av både verksamhetsutövare och miljökontor. Vid bedömning av miniminivån enligt miljöbalken ska hänsyn tas till människor som är känsligare än normalt.

Boenderummen

Boenderummens ventilation samt städbarhet är viktiga förutsättningar för att inomhusmiljön ska bli bra.

Ventilation

Boenderummets luftkvalitet är av betydelse när det gäller hälsoskyddet. Bra luftkvalitet är bland annat beroende av ventilationen samt boenderummets storlek och rumshöjd. Många människor på en liten boendeyta, i en liten luftvolym och med dålig ventilation, innebär en hälsorisk.

Både boenderum och övriga utrymmen behöver ha en fungerande ventilation. Toalettutrymmen, duschar, tvättstuga, städutrymme, gästök m.fl. utrymmen behöver också ha väl fungerande ventilation för att luftkvaliteten i byggnaden som helhet ska vara tillfredsställande.

Luftkvaliteten är av stor betydelse för hälsa och välbefinnande. I bostäder

och liknande lokaler är människan den huvudsakliga föroreningskällan. Därför behöver lukter, fukt, koldioxid och smittämnen ventileras bort. Många människor i en liten luftvolym ökar risken för luftburen smitta. Förutom fukt från människan tillförs även fukt från dusch, tvätt och städning. Hög luftfuktighet ger ökad risk för tillväxt av mögel och husdammskvalster. Avgivning av kemiska ämnen från material och inventarier ökar också vid högre luftfuktighet. Även överskottsvärme kan behöva ventileras bort.

Socialstyrelsen har givit ut allmänna råd⁶⁹ om ventilation. Av dessa framgår vilken luftväxling som är önskvärd i bostäder och andra lokaler för allmänna ändamål (hotell osv.) där människor vistas stadigvarande.

Uteluftflödet i bostäder bör inte understiga 0,35 l/s m² golvarea eller 4 l/s och person (se tabell 1).

I mer personbelastade lokaler, skolor och lokaler för barnomsorg bör uteluftflödet, enligt råden, inte understiga cirka 7 l/s per person vid stillasittande sysselsättning. Ett tillägg på minst 0,35 l/s per m² golvarea bör, enligt rådet, göras så att hänsyn också tas till föroreningar från andra källor än människor.

Behovet av luftväxling är således olika för lokaler med olika personbelastning och verksamhet. Den föreslagna luftväxlingen gäller bostäder, skolor och liknande lokaler där människor vistas längre tid. I en särskild kunskapsöversikt⁷⁰ från Socialstyrelsen finns mer information om ventilation och hälsoskydd.

Tabell 1. Luftflöden vid olika personbelastningar och rumsstorlekar.

Antal personer	Luftflöde, l/s*	Rumsyta, m ²	Luftflöde, l/s*
1	4	7	2,5
2	8	10	3,5
3	12	12	4,2
4	16	15	5,3
5	20	18	6,3
6	24	20	7

* Vid omräkning till m³/h multiplicera med 3,6.

69 Socialstyrelsens allmänna råd om tillsyn enligt miljöbalken – ventilation, SOSFS 1999:25 (M).

70 "Ventilation och hälsoskydd", kunskapsöversikt från Svensk Byggtjänst och Socialstyrelsen, 1998.

I samband med att en verksamhet för tillfälligt boende nyetableras, används ofta Boverkets byggregler⁷¹ som vägledning även för miljökontorets bedömning. Boverket har angivit att tilluftflödet i sovrum i bostad bör vara minst 4 l/s per sovplats. I mer personbelastade lokaler bör flödet vara minst 7 l/s och person.

I lokaler för tillfälligt boende finns olika sätt att få tillräcklig luftväxling. Val av system är bland annat beroende av typ av byggnad, boenderummens storlek, typ av tillfälligt boende samt om verksamheten bedrivs på sommaren eller över hela året.

Relativt små boenderum i förhållande till personbelastning innebär som regel att ett mekaniskt ventilationssystem behövs för att få tillräcklig luftväxling.

I boende med bara sommarverksamhet kan man komplettera ett självdragssystem med fönstervädning utan risk för stora problem med drag.

Vid behov av fönstervädning behöver fönstret kunna ställas i vädringsläge.

Även året-runt-verksamhet kan klara sin luftväxling med självdragssystem, men då måste dragproblemen uppmärksammas.

För att få ett kontinuerligt luftflöde, krävs att till- och frånluftsdon inte kan stängas helt.

Till- och frånluftsdon behöver, i vissa fall, förses med finmaskigt nät för att stänga ute myggor,flugor m.m. Om detta nät är mycket fint uppstår ett visst luftmotstånd och ventilationsarean behöver då ökas för att kompensera motståndet.

I samband med tillsyn av befintlig verksamhet behöver ventilationssystemets funktion bedömas:

- I boenderum är förekomst av obehaglig lukt ett första tecken på att luftkvaliteten är dålig.
- Kondens på fönstrens insida är också ett tecken på att luftväxlingen inte är tillräcklig i förhållande till personbelastning och annat utnyttjande av rummet som ger ett fuktillskott (fuktiga kläder etc.).
- Skillnaden mellan inne- och uteluftens fukthalt samt koldioxidhalten i ett boenderum vid full personbelastning (på morgonen i ett sovrum) ger också information om luftväxlingens funktion. Av Socialstyrelsens allmänna råd om ventilation framgår att i bostäder och lokaler för allmänna ändamål där människor vistas stadigvarande, bör inte skillnaden i absolut luftfuktighet inne/ute under vinterförhållanden regelmässigt överstiga 3 g/m³.

71 Boverkets byggregler, BBR, BFS 1993:57.

Bestämmelser om brandsäkerhet⁷² måste beaktas när ventilationssystemet och möjligheten till luftväxling ska bedömas. Brand och rök ska inte kunna spridas till korridoren eller andra rum inom en viss tid. Om boenderummet ska vara en brandcell kan ventilationen av rummet inte lösas genom överluft i anslutning till dörren och en annan ventilationslösning får väljas.

Alla typer av ventilationssystem måste underhållas och skötas så att dess funktion inte sätts ur spel. Funktionskontroll utförs genom OVK⁷³ vid många typer av tillfälligt boende. En godkänd funktionskontroll enligt OVK innebär inte alltid att de krav som kan ställas med stöd av miljöbalken är uppfyllda. Verksamheten kan till exempel ha förändrats utan att luftflödena har anpassats till detta. Har verksamhetsförändringen inneburit begäran om nytt bygglov, kontrolleras OVK mot detta.

Rumshöjd

Regler för rumshöjd finns i Boverkets byggregler⁷⁴. Enligt dessa regler ska rumshöjden i bostadsrum vara minst 2,40 m. I småhus får rumshöjden i vindsvåningar och suterrängvåningar vara 2,30 m. För delar av rum får dessa rumshöjder underskridas. Rumshöjden får dock inte vara lägre än 2,10 m under horisontella delar av tak och 1,90 m under snedtak, för sådan del av ett rum där ståhöjd erfordras för att rummet ska vara lämpligt för sitt ändamål.

Rumshöjd räknas normalt till undertak och till underkant av balkar, ventilationskanaler och liknande.

Materialval och städbarhet

Medvetet materialval och god städbarhet är en viktig förutsättning för god hygien.

Ytskikt som är slitstarka, lättskötta och som inte är dammfällor underlättar städningen. Städbarheten beror mycket på rummets storlek, men ett mindre rum som är praktiskt inrett är mer lättstädat än ett större rum som är övermöblerat och mer opraktiskt inrett. Fria golvytor underlättar rengöringen. Städbarheten är även beroende av val av möbler och annan inredning.

Temperatur och drag

Människan upplever det termiska klimatet genom luftens temperatur, värmestrålning, lufthastighet, luftfuktighet, egna fysiska aktiviteter och klädernas förmåga att isolera.

72 Boverkets byggregler, BBR, BFS 2002:19 5 kap.

73 Förordning (1991:1273) om funktionskontroll av ventilationssystem. Boverket har utfärdat föreskrifter och allmänna råd, BFS 1991:36.

74 Boverkets byggregler, BBR, BFS 1993:57.

Socialstyrelsen har givit ut allmänna råd⁷⁵ för termiskt inomhusklimat.

Anordningar för uppvärmning anpassas till typ av boende.

Lokaler som enbart används sommartid behöver kunna värmas vid kall och fuktig väderlek.

Kallras innebär risk för att utsatta kroppsdelar lokalt kyls ner. Uppvärmningsanordning placeras så att kallras från fönster eller liknande undviks.

Kalla ytor på väggar och golv beror på dålig värmeisolering och ger obehag.

Höga lufthastigheter i en lokal kan skapas av ventilationssystemet eller genom att luft utifrån okontrollerat tar sig in genom otätheter. Erfarenhetsmässigt har det visat sig att lufthastigheter som understiger 0,15–0,2 m/s i allmänhet uppfattas som dragfria.

Eftersom alla omfattas av miljöbalkens hushållningsprinciper, ska även verksamhetsutövaren till ett tillfälligt boende verka för att energibesparande åtgärder vidtas. Byggnader som hålls uppvärmda behöver värmeisoleras för att undvika onödig energiförbrukning⁷⁶.

Dagsljus och belysning

Tillgång till dagsljus och utblick är en viktig del i en god boendemiljö. Dagsljus har förutom som belysning ett egenvärde. Det är positivt för hälsotillståndet genom att det ger människor upplevelse av dygns- och årsrytmer, orientering i tid och rum samt uppfattning av rummets och föremåls skiftningar i färg och form.

Enligt Boverkets byggregler ska rum där människor vistas mer än tillfälligt ha tillgång till direkt dagsljus. I byggreglerna definieras inte vilken typ av rum som avses. Den minimistandard som anges i byggreglerna gäller vid nybyggnation.

Vid miljönämndens tillsyn enligt miljöbalken gäller bedömningen risk för olägenhet för människors hälsa.

För boenderum för tillfälligt boende och boenderum i permanent bostad accepteras olika standard. Boenderum utan fönster i tillfälligt boende förekommer på olika ställen. Det vanligaste exemplet är båthytter utan dagsljus, men även fönsterlösa hotellrum förekommer i både äldre och nybyggda hotell.

Vissa människor upplever stort obehag av att vistas och sova i fönsterlösa rum. Verksamhetsutövaren behöver därför vara tydlig i sin information om vilken standard ett gästrum har, det vill säga om rummet saknar fönster. Ett fönsterlöst rum kan fungera som en tillfällig bostad en eller några nätter

⁷⁵ Socialstyrelsens allmänna råd 1988:2, Termiskt inomhusklimat (revidering pågår).

⁷⁶ 1 kap. 1 § MB.

för den som bara vill ha en sovplats och som i övrigt inte vistas i lokalerna. I fönsterlösa rum kan inte en snabb utvädring ske genom fönstervädring. Dessutom saknas dagsljuset för belysning. I gästrum utan fönster är det därför viktigt att särskild omsorg ägnas åt ventilationen, belysningen, inredningen och färgsättningen.

Belysningen behöver, i rum med eller utan fönster, alltid ordnas så att det är lätt att se att hålla rent.

Buller

I ett tillfälligt boende kan det förekomma buller av olika slag som upplevs som störande. Ljud kan till exempel komma från ventilationssystemet, närliggande rum, andra verksamheter i eller utanför byggnaden eller från trafik.

Socialstyrelsen har givit ut allmänna råd⁷⁷ om buller inomhus och höga ljudnivåer. Buller kan vara en olägenhet för människors hälsa i form av störning eller risk för ohälsa om nattsömnen blir störd, även i ett tillfälligt boende.

Det är angeläget att risk för bullerstörningar uppmärksammas i samband med nybyggnation av en verksamhet. Genom att placera bullrande delar av verksamheten avskilda från boenderum undviks störningar. Ett sätt är till exempel att placera gemensamma TV-rum, tvättstugor, hissar en bit ifrån boenderummen.

Ljud från ventilationssystem eller andra installationer kan vara mycket störande även vid låga ljudnivåer. Musikkjud kan vara störande både vid höga och låga ljudnivåer. Ett särskilt problem är basljudet från musik, vilket dämpas sämre av väggar och golv i byggnaden.

Om störningar riskerar att komma utifrån från närliggande restauranger, vägar, järnvägar eller flygtrafik, behöver ljudisoleringen i fönster och fasad anpassas till detta.

En verksamhet för tillfälligt boende, till exempel en campingplats, kan vara störande för omgivningen om det ger upphov till trafik, höga ljud etc. Detta är frågor som är viktiga att uppmärksamma i samband med planering.

Fukt, mögel, främmande lukter, radon, asbest m.m.

Fuktiga byggnader innebär en hälsorisk. Socialstyrelsen har i allmänna råd⁷⁸ beskrivit hur tillsynsfrågor kring fukt och mikroorganismer kan hanteras. Enligt råden bör utredning göras till exempel då

77 Socialstyrelsens allmänna råd om buller inomhus och höga ljudnivåer, SOSFS 1996:7 (M).

78 Socialstyrelsens allmänna råd om tillsyn enligt miljöbalken – fukt och mikroorganismer, SOSFS 1999:21 (M).

- det förekommer synliga fuktskador och fuktfläckar, missfärgningar eller bubblor i mattor och tapeter,
- det förekommer omfattande kondens på fönstrens insida vid en utetemperatur som är cirka $-5\text{ }^{\circ}\text{C}$ eller lägre,
- fukttilskottet inomhus, under vinterförhållanden, regelmässigt överstiger 3 g/m^3 luft, eller
- luftfuktighetens medelvärde överstiger $7\text{ g vatten/kg torr luft}$ under en längre period under eldningssäsongen, vilket motsvarar cirka 45 procent relativ luftfuktighet vid $21\text{ }^{\circ}\text{C}$.

Boningsrum som helt eller delvis ligger under marknivån är mer utsatta för fukt.

Främmande lukt inomhus är en varningssignal om att det kan finnas hälsorisker. Bristande luftväxling i förhållande till personbelastning leder till dålig lukt. Även mikrobiell tillväxt eller kemiska reaktioner i byggnadsmaterial ger ibland främmande lukt. Socialstyrelsen har i allmänna råd⁷⁹ lämnat underlag för bedömning av hälsorisker vid vissa golvmaterial.

Socialstyrelsen har i allmänna råd⁸⁰ angivit riktvärdet 200 Bq/m^3 luft för radongashalten i inomhusluften i befintliga bostäder och lokaler för allmänna ändamål. Dessa riktvärden gäller även för lokaler för tillfälligt boende. För nya lokaler gäller⁸¹ gränsvärdet 200 Bq/m^3 luft. I delmål 8 inom miljö kvalitetsmålet ”God bebyggd miljö” definieras de årtal då riksdagen anser att radonhalten i skolor, förskolor och bostäder ej bör överstiga 200 Bq/m^3 luft.

Mätning av radon i byggnader för tillfälligt boende kan ske i ett urval av lokalerna. Statens strålskyddsinstitut har utarbetat en metodbeskrivning⁸² för mätning i arbetslokaler, vilken också är användbar för mätning i andra byggnader.

Asbest i mekaniska tilluftsystem ska senast den 31 december 1986 ha anmälts till miljönämnden⁸³. Anmälan ska innehålla uppgifter om var i ventilationssystemet materialet finns. Asbest kan påträffas även på andra platser i befintliga byggnader, till exempel i form av sprutad eller lös asbest, asbestcementskivor, eller ingå som undre skikt i äldre plastmattor. Socialstyrelsen har givit ut allmänna råd⁸⁴ för handläggning av asbestfrågor i

79 Socialstyrelsens allmänna råd om bedömning av hälsorisker från vissa golvmaterial, SOSFS 1989:45 (M).

80 Socialstyrelsens allmänna råd om tillsyn enligt miljöbalken – radon i inomhusluft, SOSFS 1999: 22 (M) med ändring SOSFS 2004:6 (M).

81 Boverkets Byggregler, BBR, BFS 1993:57.

82 Metodbeskrivning för mätning av radon på arbetsplatser, SSI 2004:01.

83 Förordning (1985:997) om anmälningskyldighet beträffande asbest i ventilationsanläggningar.

byggnader. Asbestmaterialets skick och risken för att det avger damm avgör behovet av åtgärder. Arbetsmiljöverkets föreskrifter⁸⁵ gäller för yrkesmässigt arbete med asbest. Vid rivningsarbete där byggnadsmaterialet innehåller asbest, måste även risken för att andra människor som vistas i eller i anslutning till lokalerna utsätts för asbesthaltigt damm uppmärksammas.

Luftens innehåll av partiklar kan ha betydelse för om luftens kvalitet upplevs som bra eller dålig. Mer kunskap behövs för att klargöra sambandet mellan partikelhalter i inomhusluft och påverkan på hälsan.

Inredning – möbler och bäddutrustning

Socialstyrelsen⁸⁶ har lämnat rekommendationer för att begränsa användningen av heltäckande textilmattor i förskolor, skolor, gymnastiksalar samt i andra offentliga lokaler. I rekommendationen framhålls att det i dessa mattor ofta samlas allergen, som kan ge besvär hos personer som är allergiska. Halten allergen kan minskas genom noggrann städning. Jämfört med släta golv är dock heltäckande mattor svåra att hålla rena med normal städutrustning.

Den verksamhetsutövare som har verksamhet med tillfälligt boende, och som väljer att använda heltäckande textilmattor, tar ansvar för att dessa inte innebär risk för olägenhet för människors hälsa enligt miljöbalken. Ansvaret innebär bland annat kunskap om hur mattorna ska skötas och att de sedan sköts på rätt sätt.

Även övriga textilmattor som används i boendet måste skötas genom regelbunden dammsugning, tvätt m.m. för att förhindra hälsorisker.

Vid val av stoppade möbler är det viktigt att ta hänsyn till hur lätta de är att rengöra. Skötseln underlättas om möblerna har avtagbar och tvättbar klädsel.

Textila inredningar som gardiner och sängöverkast behöver vara tvättbara och skötas regelbundet.

Bäddutrustning av olika material är olika lätta att sköta. Madrasser som inte är tvättbara skyddas bäst med avtagbart och tvättbart madrasskydd och kuddar med extra kuddöverdrag.

Klädförvaring

Fria golvytor underlättar rengöringen. Detta är en viktig anledning till att

84 Socialstyrelsens allmänna råd 1986:4, Handläggning av asbestfrågor i byggnader.

85 Arbetarskyddsstyrelsens kungörelse med föreskrifter om asbest samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna, AFS 1996:13.

86 Socialstyrelsens rekommendation om begränsning av användningen av heltäckande textilmattor i vissa lokaler, SOSFS 1979:91 (M).

boenderum behöver utrustas med förvaringsutrymmen. Boendetidens längd och tidpunkt på året avgör behovet av förvaringsutrymme. Ett boende som används hela året behöver ha plats för mer skrymmande vinterkläder.

Hygienutrymmen

Enligt miljöbalken ska det i byggnader där människor vistas under längre tid av dygnet finnas tillräckligt med toaletter. Enligt förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd ska en bostad ge de boende möjlighet att upprätthålla en god personlig hygien med tillgång till vatten i erforderlig mängd.

Toaletter, tvättplatser och duschar

Boendestandarden varierar mycket mellan permanent och tillfälligt boende samt mellan olika typer av tillfälligt boende. I alla former av boende måste miniminivån för antalet toaletter och utrustning för personlig hygien anpassas till antalet och typ av boende samt hur lokalerna används.

Sammanfattning av hälsoskyddsfrågor i samband med hygienutrymmen:

- Är toalettutrymmen och lokaler för personlig hygien ändamålsenliga och tål de det slitage och den fuktbelastning som förekommer så att hälsorisker inte uppstår? Är materialen slitage- och fukttåliga? Räcker ventilationen till för att undvika fukt- och mögelproblem i duschrum, eller stängs den av eller minskas innan fukten i utrymmet är utvädrad?
- Är dimensionering av antal toaletter och duschar anpassad till typen av verksamhet och till situationen? Sådant som påverkar dimensioneringen är till exempel om de boende är barn eller om alla boende måste använda hygienutrymmena samtidigt.

För god personlig hygien behöver det finnas handtvättmöjlighet med tvål och torkmöjlighet i anslutning till toaletten. Engångstvål och engångshanddukar eller varmluftstork är mest hygieniskt.

Branschen har vägledande erfarenhetsvärden och standard.

Arbetsmiljöverket (tidigare Arbetarskyddsstyrelsen) har utarbetat föreskrifter och allmänna råd⁸⁷ för arbetsplatser. Av föreskrifterna framgår följande:

- På arbetsställen ska det finnas tvättplatser med tillräcklig mängd varmt och kallt vatten.

⁸⁷ Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om arbetsplatsens utformning samt allmänna råd om tillämpning av föreskrifterna, AFS 2000:42.

- Antalet tvättplatser och duschar ska vara tillräckligt med hänsyn till arbetets art samt den tid som behövs för tvättningen. Vid tvättplatsen ska det finnas tillräckligt utrymme. Vid tvätt- och duschplatser ska det finnas rengöringsmedel och handdukar eller torkanordningar i erforderlig omfattning.
- På arbetsställen ska det finnas tillräckligt antal toaletter för de arbetstagare som arbetar samtidigt.
- Toalettrum ska vara tillräckligt stora och avskilda och ha låsbar dörr. I toalettrummet, eller i anslutning till detta, ska det finnas en tvättplats. Toalettrum ska normalt inte stå i förbindelse med ett matutrymme.

Av Arbetsmiljöverkets allmänna råd framgår följande:

- Rumstempererat vatten i tvättutrymmen kan undantagsvis vara tillräckligt om arbetet inte är svett drivande eller särskilt smutsande och om det finns praktiska svårigheter att tillhandahålla varmvatten, vilket det kan göra i till exempel fordon och mindre rastvagnar.
- På kontor eller liknande behövs en tvättplats för varje påbörjat 15-tal och på arbetsplats där arbetet är smutsande eller svett drivande minst en tvättplats för varje påbörjat 5-tal. På kontor finns tvättställen i anslutning till toaletten.
- Det behövs en dusch för varje påbörjat 20-tal personer. Vid smutsande eller svett drivande arbete och/eller om man kan beräkna att flertalet arbetstagare duschar efter arbetets slut, är det lämpligt med fler duschar.
- Det är angeläget att en av duschplatserna i varje särskilt tvättrum är helt avskärmat och har omklädningshytt.
- För enbart handtvätt är handdukar av engångstyp lämpliga.
- Det är viktigt att en eventuell varmvattenberedare har tillräcklig kapacitet.
- Lämpligt antal toaletter är normalt en toalett per varje påbörjat 15-tal arbetstagare. Om urinoar finns, kan antalet toaletter för manliga arbetstagare minskas till en toalett för varje påbörjat 20-tal personer.
- Det är inte nödvändigt att ordna skilda toaletter för kvinnor och män.
- I toalettrum behövs normalt toalettpapper, handduk (lämpligen av papper), papperskorg, bägare för dricksvatten, klädkrok, spegel och uppsamlingskärl för sanitetsbindor m.m.

Eftersom alla omfattas av miljöbalkens hushållningsprinciper, ska även en verksamhetsutövare som har anläggning för tillfälligt boende verka för att vatten- och energibesparande åtgärder vidtas⁸⁸. Sådana åtgärder är till

88 1 kap. 1 § MB.

exempel snålspolande toaletter och duschmunstycken, automatisk avstängning av kranar och termostatreglage. Vattenbesparande åtgärder i duschrum är även viktiga för att minimera fuktbelastningen i lokalerna.

Bassängbad, bastu, gym m.m.

I ett tillfälligt boende kan gästerna ha tillgång till en enklare motionsanläggning, bastu, badtunnor m.m. Andra former finns med mer omfattande verksamheter som "fristående" skulle kunna bedömas vara lokal för hygienisk behandling. Oavsett omfattning är detta miljöer som innehåller hygieniska risker. Socialstyrelsen har givit ut allmänna råd om lokaler för yrkesmässig hygienisk behandling⁸⁹.

Kontroll av vattenkvaliteten i bassänger sker som egenkontroll. Vattnet ska uppfylla angivna kvalitetskrav. Socialstyrelsen har utarbetat allmänna råd för bassängbadvatten⁹⁰. De kvalitetskrav som gäller för badvatten i bassänger förelås gälla även för bedömning av vattenkvaliteten i badtunnor, bubbelpooler, mindre bubbelbadkar m.m.

Kök och livsmedelshantering

Vid tillfälligt boende kan livsmedelshantering som både faller inom och utanför livsmedelslagen förekomma. Av hälsoskyddsskäl måste givetvis den livsmedelshantering som verksamhetsutövaren utför i någon annan lokal än i formellt godkänd livsmedelslokal också ske på ett säkert sätt. Lokalernas förutsättningar och livsmedlens hantering måste följa grundläggande hygieniska regler. Brister kan påtalas med stöd av miljöbalken.

I många former av tillfälligt boende finns möjlighet för gästerna att ha självhushåll. Eget kök kan finnas i den tillfälliga bostaden eller delat kök med andra gäster. Även den utrustning som finns i dessa kök ska vara ändamålsenlig. Kylar behöver till exempel hålla en sådan temperatur att livsmedel inte skadas och skärbrädor vara lätta att rengöra. Verksamhetsutövarens information om skötsel- och trivselregler till de boende är viktig. Verksamhetsutövaren har enligt miljöbalken ansvar för skötsel av de gemensamma köksutrymmena och måste regelbundet se till att skåp och andra förvaringsutrymmen rensas från kvarlämnade livsmedel. Risk för ohyra måste uppmärksammas⁹¹.

89 Socialstyrelsens allmänna råd 1995:3, Lokaler för yrkesmässig hygienisk behandling.

90 Socialstyrelsens allmänna råd om bassängbad SOSF 2004:7 (M).

91 9 kap. 9 § MB.

Vatten och avlopp

Vatten

Vatten i erforderlig mängd och av tillfredsställande beskaffenhet ska finnas för dryck, matlagning, personlig hygien och andra hushållsgöromål. Beroende på anläggningens standard, användningssätt m.m., varierar behovet av tillgång på vatten. I samband med nyanläggning och tillsyn kan miljökontoret begära en redovisning av hur vattenförsörjningen är ordnad samt av vattnets kvalitet⁹².

När en ny verksamhet/vattentäkt planeras måste risken för överuttag med tanke på risk för salt grundvatten också uppmärksammas.

För dricksvatten gäller antingen föreskrifter⁹³ utgivna av Livsmedelsverket eller allmänna råd från Socialstyrelsen⁹⁴.

Livsmedelsverkets föreskrifter gäller (dricksvatten som dryck, till matlagning och till beredning av livsmedel) för

- all dricksvattenförsörjning som omfattar en del av en kommersiell eller offentlig verksamhet, samt i övrigt
- dricksvatten från vattenverk som i genomsnitt tillhandahåller 10 m³ dricksvatten och mer per dygn, eller som försörjer 50 personer eller fler.

Det finns undantag i Livsmedelsverkets föreskrifter från grundregeln om kommersiell verksamhet. Verksamhet med uthyrning av rum, stuga eller liknande för fritidsboende, som är avsedd för att samtidigt ta emot högst åtta gäster, räknas inte som kommersiell. För dessa, samt för övriga anläggningar (mindre än 10 m³/50 personer) gäller Socialstyrelsens allmänna råd om dricksvatten.

Av Livsmedelsverkets föreskrifter framgår att med dricksvatten menas vatten för dryck, matlagning eller beredning av livsmedel. Även kvalitetsaspekter som rör vattnets användning för personlig hygien och andra hushållsändamål tillgodoses av Livsmedelsverkets föreskrifter.

Definitionen av dricksvatten i Socialstyrelsens allmänna råd omfattar även vatten för personlig hygien och andra hushållsändamål.

Det finns hygieniska skäl att ställa krav på kvaliteten på allt vatten för olika typer av behov, om det tas in i ett ledningsnät i ett tillfälligt boende. Det gäller till exempel användning av sjövattnet som tas in och värms upp för duschvattnet i en bastuanläggning som tillhör ett hotell. Vid bedömning av kvaliteten på vatten för hygien och hushållsändamål i kommersiella eller

92 26 kap. 21 § MB.

93 Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten, SLVFS 2001:30.

94 Socialstyrelsens allmänna råd om försiktighetsmått för dricksvatten, SOSFS 2003:17 (M).

större anläggningar utgör Socialstyrelsens allmänna råd ett underlag.

Skötseln av ismaskiner behöver uppmärksammas. Kontroller som miljökontor har utfört visar att hygienien ibland brister. Tillverkare av ismaskiner lämnar skötselanvisningar.

Legionella är en allvarlig sjukdom som kan spridas med VVS-installationer. Bakterien finns naturligt i ytvatten och även i grundvatten. Vatten från vattenverk kan inte garanteras vara helt fritt från bakterien. Vattnets hantering i byggnadens tekniska utrustning för kall- och varmvatten kan ge förutsättningar för tillväxt. Kallvatten ska bibehållas kallt och varmvatten ska vara varmt. Boverket⁹⁵ har angivit att varmvattnets temperatur inte ska understiga 50 grader vid tappstället. Ett system som har infekterats med Legionella kan vara svårt att sanera.

Stillastående vatten i rör vid säsongstängda verksamheter innebär en risk för tillväxt av Legionella i systemet. För att undvika problem tömmer man ofta vattensystemet vid säsongsslut. Ett system som inte töms helt, innebär också en tillväxtrisk. Systemet blir lättare att tömma helt om detta beaktats redan vid projekteringen och installationen. Risken för tillväxt i ett fyllt system minskas om det genomspolas regelbundet. Ju oftare det genomspolas, desto mindre risk. I samband med uppstart kan genomspolning gärna göras med varmvatten.

Mer information om Legionella och hur man förebygger detta finns bland annat i information från Boverket⁹⁶ samt från VVS-branschen⁹⁷.

Enskilt avlopp

Enskild avloppsanläggning prövas i särskild ordning enligt miljöbalken. Tillstånd behövs för avloppsanordning som ska belastas med toalettavlopp⁹⁸. Tillstånd krävs också om en vattentoalett ansluts till befintlig avloppsanordning⁹⁹. En avloppsanordning utan vattentoalett är anmälningspliktig¹⁰⁰. Om det behövs för att skydda människors hälsa och miljön får kommunen utfärda lokala föreskrifter¹⁰¹ om att även sådana avloppsanordningar är tillståndspliktiga. Kommunen får dessutom utfärda lokala föreskrifter om inrättande av annat slag av toalett än vattentoalett¹⁰².

95 Boverkets byggregler, BBR, BFS 1993:57.

96 Boverkets broschyr "Har du legionellabakterier i dina vattenledningar?", 2000.

97 Legionella – Risker i VVS-installationer, VVS-installatörerna, 2002.

98 13 § FMH.

99 a.a.

100 a.a.

101 a.a.

102 40 §, punkt 3 FMH.

Naturvårdsverket har kommenterat¹⁰³ sina tidigare allmänna råd för små avloppsanläggningar.

Avfallshantering

I ett tillfälligt boende uppstår olika typer av avfall. Hushållsavfall och jämförligt avfall är den största mängden. Dessutom kan det finnas farligt avfall i form av till exempel förbrukade lysrör. Vissa avfallsslag, till exempel förpackningar och elavfall, omfattas av producentansvaret. För de olika avfallsslagen finns i varje kommun lokala lösningar för omhändertagande som bland annat innebär olika typer av källsortering. Boendet får ansluta sig till dessa lokala system. Kompostering av hushållsavfall ska anmälas till miljönämnden¹⁰⁴.

Vid många campingplatser och gästhamnar tar man emot latrin från husvagns- och båttoaletter. Dessa system måste också anpassas till de lokala reglerna för vidare omhändertagande.

Eftersom alla omfattas av miljöbalkens hushållningsprinciper, ska även en verksamhet för tillfälligt boende verka för att mängden avfall ska minimeras. Återanvändning och återvinning ska främjas¹⁰⁵.

Skötsel och underhåll

En verksamhetsutövare har möjlighet att göra medvetna materialval och beakta städbarhet redan vid planering och inredning av lokalerna. Vid driften av verksamheten underlättas städningen och kostnaderna för städning och underhåll blir lägre. Olika verksamheter och olika lokaler utsätts för olika mycket slitage. Slitstarka material kan förhindra många senare problem, till exempel fuktskador.

Underhåll av byggnaden och lokalerna

Det är viktigt för en verksamhetsutövare att tidigt upptäcka och åtgärda skador i byggnaden. En tidig upptäckt minskar risken för större skador som kan innebära en hälsorisk. Våutrymmen är utsatta för ett speciellt slitage, med risk för fuktskador som senare kan bli kostsamma att åtgärda.

Varför städning?

Städningen syftar till att föra bort och minska en rad föroreningar från inomhusmiljön. Damm inomhus kan innehålla många olika ämnen som kan

103 Naturvårdsverket Fakta, oktober 2003, www.naturvardsverket.se

104 38 § avfallsförordningen (SFS 2001:1063).

105 1 kap. 1 § MB.

påverka människans hälsa, till exempel mögel, kvalster, bakterier och virus, pollen, pälsdjursallergen, hudflagor, textilfibrer och mineralullsfibrer. Dessutom kan olika kemiska föroreningar finnas bundna på partiklarna. En välstädad miljö med god hygienisk standard minskar risken för smittspridning. Städningen av hygienutrymmen, toaletter, dusch- och omklädningsrum, kök och dörrhandtag är av särskild vikt från smittspridningssynpunkt. Mer om städning finns att läsa i Arbetsmiljöverkets och Socialstyrelsens handbok¹⁰⁶.

Städrutiner, metoder och utrustning

I vissa typer av tillfälligt boende förväntas det att de boende städar, dagligen och i samband med avflyttning. Tydliga städinstruktioner behövs till de boende när det gäller val av rätt metod och rätt städutrustning för olika utrymmen, och som inte skadar ytskikten.

Även om de boende utför delar av städningen, är det verksamhetsutövaren som har ansvaret för att lokalerna är välstädade och har en bra hygien. Goda rutiner för städning är en del av egenkontrollen.

För att kunna överblicka hur städningen fungerar, behövs ett system för kontroll samt ett schema över egen daglig och mer periodisk städning (varje vecka, månad, varje halvår etc.) – vad som ska göras, hur ofta och av vem. Städskemat tar lämpligen upp alla typer av lokaler och all inredning, liksom underhåll och storrengöring. Vid stora verksamheter, och där många personer utför städningen, finns det vanligen skriftliga rutiner.

Val av städmetod i olika lokaler beror bland annat på nedsmutsningsgrad, typ av smuts samt ytmaterial. Ett flertal studier visar att ett bra städresultat nås med kemikaliesnåla torra och fuktiga städmetoder utan rengöringsmedel. För god hygien i hygienutrymmen behöver man använda fuktiga metoder och ett lämpligt rengöringsmedel. Städkemikalier väljs med tanke på att skydda både användarnas hälsa och miljön. Desinficering behöver normalt inte ske i hygienutrymmen vid tillfälliga bostäder, men städningen måste utföras väl för att det ska bli rent. Vid utbrott av smittsamma sjukdomar kan noggrannare städning och eventuellt även desinfektion behövas.

Textil städutrustning behöver vara tvättbar och bytas regelbundet. För skötsel av städtextilier behövs lätt tillgänglig tvättmaskin eller annan möjlighet till tvätt.

För ett bra städresultat krävs även i övrigt kunnig personal och ändamålsenlig utrustning.

106 Städboken – varför och hur vi bör städa, Arbetsmiljöverket och Socialstyrelsen 2001 samt Socialstyrelsens allmänna råd om städning i skolor, förskolor, fritidshem och fritidsgårdar SOSFS 1996:33 (M).

Vid köp av städtjänster är det bra med tydliga avtal som anger städmetoder och städfrekvens.

Städutrymme

Beroende på typ av boende behöver det finnas städutrymme med funktionell utrustning för både personal och gäster.

Ett städutrymme behöver vara väl ventilerat, tillräckligt stort och väl utrustat med upphängningsanordningar och hyllor för städutrusning. Extra viktigt är att fuktig utrustning kan förvaras så att den snabbt torkar. Även ett städutrymme behöver vara lättstädat. Städkemikalier måste kunna förvaras oåtkomligt för barn. Utslagsvask med kallt och varmt vatten finns lämpligen i städutrymmet, eller ordnas annars i närheten.

I större verksamheter finns ofta behov av särskild tvättmaskin med torkutrustning för städtextilier. Tvättmaskinen eller annan möjlighet till tvätt placeras då i eller i närheten av städutrymmet.

Tvättrutiner

Skötsel av sängar, bäddutrustning, sänglinne och handdukar är viktigt för en god hygien i alla typer av tillfälligt boende. Goda tvättrutiner är en del av egenkontrollen.

Det sänglinne och de handdukar som tillhandahålls måste vara rena och hela. Byte av sänglinne och handdukar sker självklart mellan varje gäst, men i övrigt vid behov. Det är rimligt att gästerna erbjuds rena lakan minst en gång var fjortonde dag och handdukar varje vecka.

Handdukar och sänglinne behöver tvättas i tillräckligt hög temperatur. Konsumentverket rekommenderar privatpersoner en tvättemperatur på minst 60 °C för sänglinne för att tvätten ska bli ren. I ett tillfälligt boende är en något högre temperatur motiverad. För smutstvätt från en vårdavdelning på sjukhus¹⁰⁷ anges en tvättemperatur på 70 °C och att torktumling ska göras direkt. För tillfälligt boende rekommenderas¹⁰⁸ att handdukar och sänglinne tvättas i 70 °C i tio minuter. Ren tvätt måste vara torr när den läggs till förvaring. I fuktig tvätt kan bakterier och mögel växa till.

Utrymme för tillfällig förvaring av smutstvätt behöver vara ventilerat. Smutstvätt hålls avskild från ren tvätt.

107 Handbok för hälso- och sjukvård, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet, www.infomedica.se/handboken

108 Muntlig rekommendation från IFP, Institutet för fiber- och polymerteknologi.

Tvättstuga samt torkning av kläder

Utrymme och utrustning för tvätt och torkning ska anpassas till verksamhetens behov. Utrymmet behöver vara lättstädat och välventilerat.

Vid vissa anläggningar har även boende tillgång till tvättstuga och torkmöjligheter. Möjlighet att torka våta handdukar behöver uppmärksammas, speciellt i boenderum med många boende.

Vid vissa typer av tillfälligt boende finns särskilda behov av att kunna torka kläder, till exempel i anläggningar med vinterverksamhet och mycket våta vinterkläder. Torkning av kläder kan ordnas i torkskåp eller torkrum. Vid stora mängder kläder är torkrum mest praktiskt. Kläderna torkar snabbare om det finns galgar, stänger och gallerhyllor.

Förvaringsutrymmen för verksamheten

För förvaring av sänglinne, handdukar, bäddutrustning, städkemikalier, förbrukningsartiklar, extra sängar m.m., behöver verksamheten ha tillgång till lämpliga förvaringsutrymmen. Rent sänglinne och bäddutrustning förvaras åtskilda från smutsig utrustning.

Risker vid städning och tvätt

Städning innebär att man utsätts för en viss smittrisk. Olika infektioner (till exempel salmonella, hepatit B och A) kan spridas via avföring och blod utan att smittbäraren själv har symtom. För att minska risken för att själv smittas och med hänsyn till risken för smittspridning, är den personliga hygien viktiga. Skyddshandskar och skyddsrock kan behövas vid rengöring av hygienutrymmen.

Smutstvätt innehåller mikroorganismer, varav en del är sjukdomsframkallande, och måste därför hanteras så att smittspridning undviks.

Ohyra

Det kan ibland finnas ohyra i form av vägglöss, kackerlackor och faraomyror¹⁰⁹ i tillfälliga boenden, och förekomsten tycks öka. För att lyckas med sanering är det mycket viktigt att den utförs så fort några tecken finns på ohyra.

Parasiterna skabb och olika typer av löss lever i huden, i människans hår eller i kläderna. Smittspridning sker som regel vid mycket nära kontakt mellan människor. Trots detta är risken för smittspridning av dessa parasiter ytterligare ett skäl för god hygien och säkra rutiner när det gäller tvätt av

109 Muntlig uppgift från Anticimex och smittskyddsläkare.

sänglinne. Mer information om skabb och löss kan hämtas från Handbok för hälso- och sjukvård¹¹⁰.

Verksamhetsutövaren måste vara observant och snabbt agera vid information från boende (t.ex. uppgift om bett som kliar) och personal (t.ex. tecken på ohyra). Avtal om sanering av ohyra underlättar snabb insats när den behövs.

Rökning

Tobakslagen innebär att den som inte vill ska kunna undvika att utsätta sig för tobaksrök i offentliga lokaler. Lagen anger till exempel att det ska finnas tillgång till rökfria rum på hotell och andra inrättningar där tillfällig bostad yrkesmässigt upplåts. Allmänna delar av lokalerna ska vara rökfria, men möjlighet finns för verksamhetsutövaren att anordna särskilda platser för rökning.

Störningar uppstår ibland när tobaksrök från utrymmen, där rökning är tillåten, sprids till lokaler där rökning enligt tobakslagen inte är tillåten. Regeringsrätten har slagit fast¹¹¹ att rök från en restaurang (rökning tillåten) belägen i anslutning till en galleria (rökning inte tillåten) inte får ske så att rök tränger ut till andra områden dit allmänheten har tillträde. Att rökning är tillåten i serveringslokaler bör inte ges en så bred tolkning att tobakslagens syften motverkas. Regeringsrätten ansåg att rökförbudet i lokaler dit allmänheten har tillträde bör upprätthållas fullt ut.

I andra situationer, när tobaksrök tränger in i lokaler och ger upphov till störning, gäller miljöbalken.

Allergifrågor

Allergi och annan överkänslighet har ökat stadigt under de senaste decennierna och tillhör numera våra mest utbredda kroniska sjukdomar. Varannan tonåring och ung vuxen rapporterar att de ofta besväras av allergi eller annan överkänslighet. Nära 40 procent av befolkningen i åldrarna 16 till 84 år anser själva att de har allergiska besvär, det vill säga närmare 2,7 miljoner svenskar¹¹². För personer med astma och allergi och annan överkänslighet är en god inomhusmiljö av stor betydelse för att man ska må bra. Lågemitterande material och inredning är viktigt liksom rökfria rum, god städning och bra städrutiner.

110 Handbok för hälso- och sjukvård, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet, www.infomedica.se/handboken

111 Regeringsrättens årsbok 1997 ref. 32.

112 Underlagsrapport nr 9, Allergier – Rapport från arbetsgruppen Allergier till Nationella folkhälso-kommittén 1999.

Miljöbalken uttrycker att vid bedömning av risk för olägenhet för människors hälsa ska hänsyn tas till den som är känsligare än normalt, till exempel till den som har allergi. Eftersom allergiska besvär är så vanligt förekommande, behöver den som är verksamhetsutövare och bedriver verksamhet med tillfälligt boende ha kunskap¹¹³ om dessa frågor.

Boenderummen är lämpligen inredda så att de är lättstädade. Det har alla gäster nytta av.

Ventilationen behöver fungera väl. Filterklass och regelbundet filterbyte är viktigt för inomhusluftens innehåll av pollen och andra partiklar¹¹⁴. För fönstervädring finns det pollennät.

Inomhusväxter väljs med omsorg eftersom vissa är kända för att ge besvär hos den som har allergi.

Doftande tvål, rengöringsmedel och tvättmedel kan ge besvär för personer med allergi och annan överkänslighet. Därför är det bra om oparfymerade alternativ väljs.

Den som efterfrågar och får ett djurfritt rum ska kunna känna sig trygg i att inga djur vistas i rummet tidigare.

Den boende som vill undvika heltäckande textilmattor, behöver få information i förväg om detta finns i boendet. Heltäckningsmattor är ofta svårare att städa och hålla fria från olika typer av allergen än andra golvbeläggningar.

Vid ombyggnad eller renovering behöver lokalerna ventileras ordentligt för att bland annat få bort lukten av färg. Det finns testade färger som ger mindre besvär för den som har allergi.

För den som är matöverkänslig är det viktigt att kunna få säker specialkost, till exempel på hotell. Därför behövs tillräcklig kunskap om specialkost hos kökspersonalen.

Intresseorganisationen Astma och allergiförbundet¹¹⁵ kan ge mer information om till exempel växtval och lågemitterande färger.

En verksamhetsutövare kan välja att tillhandahålla rum som uppges vara speciellt allergianpassade. Verksamhetsutövaren behöver då ha mycket god kunskap om vad detta innebär.

113 Miljöbalkens kunskapskrav, MB 2 kap.

114 Astma- och Allergiförbundet rekommenderar filterklass EU 7 samt regelbundet filterbyte, helst två gånger per år (byte av filter efter pollensäsong).

115 Astma- och Allergiförbundet, www.astmaoallergiforbundet.se

9. Kommentarer

– vissa typer av tillfälligt boende

Utöver vad som sägs i de tidigare allmänna avsnitten om tillfälligt boende behöver vissa frågor särskilt uppmärksammas vid olika typer av verksamhet. Här följer kommentarer för några olika verksamheter. För typer av verksamheter som inte har kommenterats, till exempel häkten och elevhem, kan stöd för tillsynen hämtas under beskrivningen av likartad verksamhet. För varje typ av verksamhet görs en bedömning utifrån de hälsorisker som förekommer.

Branschens erfarenhetsvärden och minimistandard redovisas i flera fall. Branschens miniminivå är den dimensionering som i praktisk användning har visat sig fungera, utan att innebära ”överstandard”. Branschens minimistandard har i flera fall sitt ursprung i dimensionering enligt numera upphävda allmänna råd från bland annat Socialstyrelsen. Branschen har tillämpat och utvecklat dessa. Standarden ligger vanligen minst vid miniminivån enligt miljöbalken. Branschens krav och standard som konkurrensmedel ligger med säkerhet över den nivån.

Hotell, pensionat, konferensanläggning med boende m.m.

Verksamhet: I denna grupp ingår verksamheter av mycket olika typ och storlek. Vissa verksamheter erbjuder enbart boende. Andra erbjuder boende kombinerat med olika former av ”hygienisk behandling” och/eller konferensverksamhet. Enligt uppgifter från Statistiska centralbyrån, SCB, finns det cirka 2 500 hotell- och konferensverksamheter i Sverige.

Exempel på erfarenheter från branschen: Cirka 1 100 hotell- och konferensverksamheter är medlemmar i SHR, Sveriges Hotell & Restaurangägare. Inom SHR finns ett klassificeringssystem för hotellens standard med graderingen 1–5 stjärnor. Hotellen granskas utifrån 130 olika kriterier. Att myndigheternas krav ska följas finns inte med som kriterium, eftersom dessa enligt SHR alltid ska uppfyllas. Flera kriterier omfattar hälsoskyddsfrågor, till exempel bedömning av städning. I övrigt anges som lägsta nivå bland annat att

- minst en toalett ska finnas för vart tionde rum utan egen toalett,

- minst ett badrum ska finnas för vart tionde rum utan eget bad,
- handfat med varmt och kallt vatten ska finnas på rummet eller i rummets eget badrum,
- tvål och handtorkmöjligheter ska finnas på toalett,
- toalett och rum ska ha ventilation, och att
- fönsterlösa rum kan accepteras om detta framgår av hotellets information.

Svenska Möten har drygt 120 anslutna kursgårdar. Medlemskap innebär krav på viss standard på anläggningen. Kraven omfattar miljöfrågor men även frågor som berör hälsoskydd.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: Verksamheten riktar sig mot en vuxen allmänhet och standarden är ett konkurrensmedel. Vissa verksamheter och delar av verksamheter kan innebära speciella hygieniska risker. De hygieniska riskerna kan vara ”dolda” för de boende. Verksamhetens egenkontroll visar hur dessa dolda risker beaktas, till exempel skötsel av ”lokaler för hygienisk behandling”, om sådana finns, hantering av risk för Legionella samt tvätt av bäddutrustning. Flera verksamheter omfattas av miljökontorens tillsyn enligt livsmedelslagen.

Exempel på tillsynsområden:

- Egenkontroll.
- Städning av lokalerna – hur den är organiserad och hur den fungerar.
- Delar av verksamheten som omfattar ”hygienisk behandling” med större risk.
- Dricksvattenförsörjning och -kvalitet.
- Eventuell egen avloppsanläggning.
- Avfallshantering.
- Övrigt som kan bli aktuellt genom inkomna klagomål.

Lägergård

Verksamhet: En lägergård är vanligen en verksamhet med inriktning på barn- och ungdomsverksamhet. Anläggningen utnyttjas vanligen i intervaller med flera lägerperioder under en sommarsäsong och andra skollov. Exempelvis anordnas rid-, konfirmand-, idrotts- och seglarläger. Även dagläger förekommer på lägergårdar. Många anläggningar för lägerverksamhet används kombinerat med annat under andra delar av året. Kombinationen lägergård, kursgård och konferensanläggning förekommer.

Boendet sker inomhus men verksamheterna är oftast utomhus. Boendet sker som regel i flerbäddrum. De boende har med eget sänglinne och handdukar. Toaletter och hygienutrymmen är ofta gemensamma. Utrymmen finns för måltider och samvaro. På lägergården serveras mat. De boende sköter oftast städningen av de egna rummen.

Exempel på erfarenheter från branschen: Något gemensamt branschorgan finns inte för lägergårdar. Lägerverksamhet med viss inriktning kan dock ingå i en branschorganisation, till exempel Sveriges Ridlägers Riksförbund (SRR). SRR:s medlemmar har läger för barn och ungdom, men även lägerperioder för enbart vuxna och ibland även för familjer. För medlemskap krävs bland annat att verksamheten ska vara granskad av miljönämnden. Förbundet ger vissa råd för boendet på ridläger. Boendet ska vara inomhus (inte i tält) i separata småstugor eller rum i annan byggnad. Boende i husvagn accepteras inte. Vid specialaktiviteter med övernattnings utomhus används däremot tält. Gemensamt rum för samvaro och måltider ska finnas. Byggnaderna ska vara väl underhållna och vid behov kunna värmas upp. SRR ger råd om kontroll av kvaliteten på dricksvattnet. En enskild avloppsanläggning måste fungera för den tillfälligt hårdare belastningen. Möjlighet att kunna torka blöta ridkläder bör ges. Det sker bäst i separata torkrum med avfuktare, i varmt pannrum eller om stugorna är större kan det fungera att torka kläder och handdukar där. En praktisk lösning är att ordna möjlighet till stöveltvätt. På de flesta ridläger är det barnen som städar de egna sovrummen. Ledarna kontrollerar hur städningen fungerar.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: Verksamheten riktar sig oftast mot barn- och ungdom. Den kan också innehålla vissa hygieniska risker. De speciella hygieniska riskerna kan vara ”dolda” för de boende. Verksamhetens egenkontroll visar hur dessa dolda risker beaktas, till exempel hantering av risk för Legionella samt tvätt av bäddutrustning. Flera verksamheter omfattas av miljökontorens tillsyn enligt livsmedelslagen. Vissa verksamheter omfattas även av tillsyn enligt djurskyddslagen.

Exempel på tillsynsområden:

- Egenkontroll.
- Boenderummens standard, luftväxling, antal boende, möjlighet till uppvärmning.
- Tillgång till och skötsel av toaletter och hygienutrymmen. Ett särskilt skäl till att ridläger behöver ha tillgång till bra dusch- och omklädningsutrymmen, är att detta ger möjlighet för deltagarna att byta kläder för att förhindra spridning av hästallergen genom användning av ridkläder på allmänna kommunikationer m.m.

- Vissa verksamheter kan behöva ha möjlighet att tvätta och/eller torka kläder, t.ex. ridläger och idrottsläger.
- Städning av lokalerna – hur den är organiserad och hur den fungerar.
- Dricksvattenförsörjning och -kvalitet.
- Risk vid stillastående vatten i ledningssystem vid säsongsanvändning.
- Enskild avloppsanläggning som kan ha olika belastning över året.
- Avfallshantering.
- Övrigt som kan bli aktuellt genom inkomna klagomål.

Vandrarhem

Verksamhet: Vandrarhem finns numera med olika standard. Boendet kan vara i eget rum, familjerum eller i större rum som delas med andra gäster. De boende har ofta eget sänglinne och städar själva de egna rummen. Vandrarhemmet kan även erbjuda linne och städning. På vissa vandrarhem serveras frukost och andra måltider. Möjlighet till gemensamma utrymmen för självhushåll finns på de flesta vandrarhem. Vandrarhemmen är ofta inte byggda för vandrarhemsverksamhet utan anpassning och ombyggnad har skett av lämpliga, befintliga byggnader eller lokaler.

Erfarenhet från branschen: Svenska Turistföreningen, STF, organiserar drygt 300 vandrarhem i Sverige. Verksamheten bedrivs under hela eller delar av året. Anslutningen till STF innebär ett kvalitetskrav, som även omfattar miljöfrågor. Anläggningarna ska vara säkra, det ska vara rent och bekvämt. STF har funnit att Socialstyrelsens (upphävda) allmänna råd för hotell och pensionat m.m. fungerade bra som en minimistandard för vandrarhem.

STF anger bland annat följande som minimistandard:

- Vid minst 2,40 meter takhöjd och god ventilation, rekommenderas standard enligt tabellen:
-

Rumsstorlek	Våningssäng	Enkelsäng	Tot. antal bäddar
6 m ²	–	1	1
8 m ²	1	–	2
13 m ²	1	1	3
16 m ²	2	–	4
21 m ²	2	1	5
24 m ²	3	–	6

- Det ska finnas ett WC per tio bäddar.
- Det ska finnas en dusch per tio bäddar.
- Det ska finnas ett tvättställ per fem bäddar.
- Vandrarhemmet ska vara rent och fräscht.
- Vandrarhemmet ska vara rökfritt.
- Både utom- och inomhus ska vandrarhemmet vara i gott skick.
- Alla utrymmen som använts under föregående dygn ska vid behov städas.
- Kudd- och madrassöverdrag ska vara rena och fräscha.
- Ett välutrustat och välskött städutrymme ska finnas på varje våningsplan.
- Rengöringsmedlen ska vara så skonsamma mot miljön som möjligt och förvaras utom räckhåll för barn.
- Tvål och handduk ska finnas på allmänna toaletter.

Sveriges Vandrarhem i Förening, SVIF, är en samarbetsorganisation för gemensam marknadsföring av vandrarhem. Organisationen omfattar cirka 170 vandrarhem. Medlem får enligt organisationens stadgar inte ”skada föreningen”. Detta innebär indirekt ett kvalitetskrav. Lokalerna ska vara ändamålsenliga och rena. Gemensamma regler i detalj finns annars inte.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: Verksamheten riktar sig till övervägande del mot vuxna som är införstådda med den standard som erbjuds. Delar av verksamheten kan innebära vissa hygieniska risker. De hygieniska riskerna kan vara ”dolda” för de boende. Verksamhetens egenkontroll visar hur dessa dolda risker beaktas, till exempel hantering av risk för Legionella samt tvätt av bäddutrustning. Verksamheten måste vara anpassad för och ha rutiner som är anpassade för hur den bedrivs över året. Vid vinterverksamhet behövs det till exempel möjligheter att torka tjocka vinterkläder. Flera verksamheter omfattas av miljökontorens tillsyn enligt livsmedelslagen.

Exempel på tillsynsområden:

- Boenderummens standard, luftväxling, antal boende och möjlighet till uppvärmning.
- Tillgång till och skötsel av toaletter, hygienutrymmen och gästkök.
- Egenkontroll.
- Städning av lokalerna – hur den är organiserad och hur den fungerar.
- Dricksvattenkvalitet.
- Risk vid stillastående vatten i ledningssystem vid säsongsanvändning.

- Funktionen hos avloppsanläggning som kan ha olika belastning över året.
- Avfallshantering.
- Övrigt som kan bli aktuellt genom inkomna klagomål.

Tillfällig bostad för arbetskraft

Verksamhet: Veckopendlare, migrerande arbetskraft och säsonganställda bor ofta i tillfälliga bostäder. En del söker sig till vandrarhem eller campingplatser, som i övrigt är öppna för allmänheten, andra får sina bostäder förmedlade eller anvisade av arbetsgivare. För migrerande arbetskraft från länder utanför EU, ska arbetsgivaren ha ordnat en bostad¹¹⁶. De som kommer som turister och arbetar med bärplockning måste ordna sitt boende själva, men ibland hänvisar den företagare som anlitar deras tjänster till någon form av tillfällig bostad. Arbetsgivare låter ibland veckopendlare ställa upp husvagnar på upplagsområden, vid arbetsplatser och liknande platser.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: De olika boendeformerna kan ha mycket olika standard med olika hygieniska risker. De boendeformer som i övrigt är öppna för allmänheten finns troligen redan under miljökontorens tillsyn. Övriga boendetyper är troligen mindre kända, om de enbart används av arbetskraft, som dessutom är tillfälligt boende på orten under en kort tid/säsong. Miljökontoret kan genom samarbete med andra tillsynsfunktioner eller genom klagomål få kunskap om boendeförhållanden som kan behöva ha tillsyn.

Exempel på tillsynsområden:

- Egenkontroll.
- Boenderummens standard, luftväxling, antal boende, möjlighet till uppvärmning (beroende på säsong).
- Tillgång till och skötsel av toaletter och hygienutrymmen samt möjlighet till tvätt.
- Eventuell möjlighet till matlagning.
- Städning av lokalerna – hur den är organiserad och hur den fungerar.
- Dricksvattenförsörjning och -kvalitet.
- Avfallshantering.
- Eventuell egen avloppsanläggning.

¹¹⁶ Riktlinjer från Arbetsmarknadsstyrelsen: "Bostad ska vara ordnad innan inresan." I regeringens skrivelse om övergångsregler för nya EU-medlemmar, anges att bostaden ska vara "adekvat".

- Övrigt som kan bli aktuellt genom inkomna klagomål.

Härbärke

Verksamhet: Verksamheter för tillfälligt boende finns för hemlösa. Det tillfälliga boendet finns till exempel i form av ett härbärke med akutboende/vistelse under en natt eller dag. Vid akutboendet erbjuds mat, samt möjlighet till personlig hygien, sömn och vila. Vid akutboende bor man inte dygn efter dygn kvar i samma säng.

Förutom för akutboende finns verksamheter där det finns möjlighet att bo under längre tid än en natt.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: Bland hemlösa förekommer fall av smittsamma sjukdomar. Samtidigt kan den som är hemlös förmodas ha nedsatt motståndskraft mot smittsamma sjukdomar. På ett härbärke bedrivs ingen vård eller behandling. Verksamheten har inget medicinskt ansvar.

På akutboenden finns hygieniska risker genom den ökade smittrisen och känsligheten samt genom att många boende delar hygienutrymmen och att det är olika personer som bor från natt till natt. Verksamheterna omfattas som regel av miljökontorens tillsyn enligt livsmedelslagen.

Exempel på tillsynsområden:

- Städning, tvätt och skötsel av bäddutrustning – hur den är anpassad till smittriskerna. Det är viktigt att undersöka hur verksamheten samråder med smittskyddsläkare och miljökontor om de hygieniska riskerna. Kunskap och säkra rutiner för att skydda både boende och anställda är extra viktigt vid denna typ av boende. Egenkontrollen vid dessa verksamheter är mycket viktig.
- Boenderummens standard, luftväxling, antal boende, tillgång till och skötsel av toaletter och hygienutrymmen samt möjlighet till tvätt.
- Avfallshantering inklusive eventuellt riskavfall.
- Övrigt som kan bli aktuellt genom inkomna klagomål.

Militärförläggning

Verksamhet: Boende sker i olika typer av lokaler: permanenta och tillfälliga förläggingsbyggnader, på fartyg, i bergrum och i tält. Generalläkaren har tillsyn enligt miljöbalken över hälsoskyddet vid boende i förläggning. Generalläkaren har utarbetat en PM som gäller förläggning i fredsförläggning och berganläggning. För boende i tält finns anvisningar i en fälthandbok.

Förläggningstrymmen för fredsörläggning dimensioneras vid nybyggnad enligt Generalläkarens PM. Tillsyn har visat att detta ger en acceptabel standard för boende under den tid som är aktuell, det vill säga fyra till nio månader. Berganläggning har en lägre standard.

Exempel på dimensionering av fredsörläggning:

- Logement med minst 4 m²/värnpliktig (vpl).
- WC/dusch, minst 1 per 12 vpl vid ny- eller ombyggnad. I befintliga örläggningar läggt 1 per 15 vpl. Minst 1 per 15 vpl kan i vissa fall accepteras även vid ombyggnad.
- Urinoar, en per 20 vpl.
- Tvättplats, en per 5 vp.
- Urinoar och tvättplats kan delvis ersättas av WC och dusch.
- Avskilt tvätt- och duschutrymme för kvinnor.
- Luftväxling 7–10 l/s per vpl.

Kommentar: Ett samarbete vid tillsynen behövs mellan miljökontoret och Generalläkaren för lokaler som ägs av Fortifikationsverket men som nyttjas bara för civil verksamhet eller både för militär och civil verksamhet.

Transitenhet/örläggning för asylsökande

Verksamhet: En person som kommer till Sverige för att söka asyl kan ha eget boende ordnat. Den som inte har eget boende ordnat, bor de första dagarna på någon av Migrationsverkets transitenheter. Under tiden som asylärendet utreds, hänvisas den asylsökande därefter till en lägenhet eller örläggning som Migrationsverket hyr.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: Bland asylsökande kan det finnas fall av allvarliga smittsamma sjukdomar. Den asylsökande kan komma från svåra förhållanden, vilket även kan innebära att man har nedsett motståndskraft mot smittsamma sjukdomar.

På en transitenhet finns hygieniska risker genom den ökade smittrisen och känsligheten samt genom att många boende delar hygienutrymmen. Genomströmningen av personer är stor, vilket innebär stort slitage på lokalerna. Överbeläggning kan förekomma. Information till de boende om användning av lokaler, utrustning m.m. behöver vara anpassad till deras olika kulturella bakgrund och språk. Verksamheten omfattas som regel av miljökontorens tillsyn enligt livsmedelslagen.

Exempel på tillsynsområden:

- Städning, tvätt och skötsel av bäddutrustning – hur den är anpassad till smittriskerna. Det är viktigt att undersöka hur verksamheten samråder med smittskyddsläkare och miljökontor om de hygieniska riskerna. Kunskap och säkra rutiner för att skydda både boende och anställda är extra viktigt vid denna typ av boende. Egenkontrollen vid dessa verksamheter är mycket viktig.
- I vilken omfattning överbeläggning förekommer och hur verksamheten löser dessa situationer.
- Boenderummens standard, luftväxling, antal boende, tillgång till toaletter och hygienutrymmen samt möjlighet till tvätt.
- Lokalernas och inredningens skick och vad som görs för att minska slitaget.
- Hur och vilket underhåll som planeras av lokaler och inredning.
- Städning av lokalerna – hur den är organiserad och hur den kontrolleras.
- Information till de boende om användning av lokaler och utrustning.
- Avfallshantering inklusive eventuellt riskavfall.
- Övrigt som kan bli aktuellt genom inkomna klagomål.

Många av de frågor som hälsoskyddstillsynen av transitenheter omfattar kan vara aktuella vid andra förläggningar för asylsökande.

Lägenhetshotell

Verksamhet: Möblerade lägenheter i hyreshus hyrs ibland ut för tillfälligt boende.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: Dessa möblerade lägenheter upplåts som tillfällig bostad utan vanligt hyreskontrakt med besittningsskydd. Detta kan vara en indikation på att anmälningsplikt föreligger enligt 38 § FMH. Vid tillsyn efterfrågas verksamhetsutövarens egenkontroll samt i övrigt kontrolleras de frågor som aktualiserats genom klagomål.

Rum i eller i anslutning till bostad

Verksamhet: Lägenhetsinnehavare hyr ibland ut delar av sin bostad för tillfälligt boende. Rummet är utrustat med säng och oftast ingår hyra av sänglinne. Erbjuds bed and breakfast serveras även frukost.

När rummet är en del av uthyrarens bostad kan boendet innebära att man delar toalett och dusch/badrum med värden.

Vid denna typ av boende kan man komma i kontakt med uthyrarens pälsdjur och rökvanor.

Det finns även varianter på denna typ av uthyrning där gästen bor i en separat byggnad och där möjlighet även kan finnas till självhushåll.

Vid många lantbruk sker uthyrning för tillfälligt boende. Vid denna typ av boende kan man komma i kontakt med djur.

Exempel på erfarenheter från branschen: Organisationen ”Bo på Lantgård” omfattar idag cirka 500 verksamheter med både ”Rum och frukost” och självhushåll på lantbruk eller i lantgårdsmiljö. Alla verksamheter har aktiv jordbruksdrift. Medlemskap innebär ett kvalitetskrav. Grundkravet är att anläggningen ska vara anmäld till miljönämnden. Organisationen besiktigar verksamheterna och gör en kvalitetsbedömning. För båda typerna av verksamhet gäller att provtagning, med resultatet tjäntligt, ska vara gjord på dricksvatten från egen vattentäkt. Bäddutrustning och sänglinne (även madrass- och kuddöverdrag) ska tåla tvätt i 60 respektive 80 °C. Lokalerna ska vara rena och väl underhållna.

Kvalitetsbedömningen för rum och frukost omfattar bland annat:

- Frukostserveringen.
- Sovrummets vädringsmöjligheter, inredning och bäddutrustning.
- Sanitetsutrymmen med standard alltifrån dusch, handfat och toalett till varje rum till att detta delas med värden.
- Rumsstorlek, enkelrum 9–14 m² och dubbelrum 13–20 m².

Kvalitetsbedömningen för självhushåll omfattar bland annat:

- Standard i kök och matplats.
- Städutrustningen.
- Sovrummets vädringsmöjligheter, inredning och bäddutrustning.
- Sanitetsutrymmen med standard alltifrån dusch, handfat och toalett i varje stuga eller lägenhet för max 6 personer till att detta delas med värden.
- Stugans eller lägenhetens storlek, 1–2 personer 32 m², 3 personer 40 m², 4 personer 48 m² samt 6 m² för varje ytterligare person.

För närvarande sker en översyn av ”Bo på Lantgårds” kvalitetskrav.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: Boendestandarden varierar, men är som regel acceptabel om det är del av en bostad. God hygien kan alltid krävas vid uthyrningsverksamhet. De hygieniska riskerna bedöms vara små. Verksamheten kan dock innebära speciella hygieniska risker som kan vara ”dolda” för de boende. Verksamhetens egenkontroll visar hur dessa dolda risker beaktas, till exempel hantering av risk för Legionella samt tvätt av bäddutrustning.

Exempel på tillsynsområden:

- Dricksvattenkvalitet.
- Risk vid stillastående vatten i ledningssystem vid säsongsanvändning.
- Funktion hos enskild avloppsanläggning med tillfälligt kraftigt ökad belastning.
- Övrigt som kan bli aktuellt genom inkomna klagomål.

Campingplats för tält och husvagn inklusive övernattningsstugor

Verksamhet: Campingplatser finns för uppställning av husvagnar, husbilar och tält. Stugor med enklare och högre standard finns på de flesta campingplatser. På vissa campingplatser finns även permanent uppställda husvagnar att hyra för tillfälligt boende. Även privata husvagnar finns uppställda under lång tid. På campingplatsen finns gemensamma hygienutrymmen samt möjlighet att laga mat och tvätta kläder i gemensamma servicebyggnader. Campingplatser kan ha säsongsverksamhet eller verksamhet under hela året.

Exempel på erfarenheter från branschen: Sveriges Camping- & Stugföretagares Riksorganisation, SCR, är en branschorganisation för campingplatser i Sverige. SCR har för närvarande cirka 600 anslutna campingplatser. För att räknas som campingplats av SCR ska anläggningen sammanlagt bestå av minst 20 tomter för tält, husvagnar eller husbilar.

SCR har ett klassificeringssystem för campingplatser, Svensk Campingstandard.¹¹⁷ Campingplatserna delas in enligt ett femgradigt system med 1–5 stjärnor.

SCR gör en bedömning av den totala standarden på campingplatsen enligt ett fastställt regelverk. Svensk Campingstandard omfattar dels en sommarstandard, dels en vinterstandard.

Klassificeringens grundkrav är att dimensioneringen för toaletter, duschar m.m. i de numera upphävda allmänna råden från Naturvårdsverket (och Socialstyrelsen) är uppfyllda.

117 Svensk Campingstandard, www.camping.se

Detta innebär följande dimensionering:

- Toaletter

Camping-enheter	<10	10–39	40–69	70–109	110–149	150–189	190–229	230–280
Damtoaletter	1	2	3	4	5	6	7	8
Herrtoaletter	1	2	2	3	4	5	6	7

Anm: Vid fler än 280 campingplatser ökas antalet toaletter med 1 dam- och 1 herrtoalett per ytterligare 50 enheter.

- Urinoarer

Campingenheter	<75	75–174	175–280
Urinoarplatser	1	2	3

Anm: Vid fler än 280 campingplatser ökas antalet urinoarer med 1 per ytterligare 100 enheter.

- Tvättställ/tvagningsplatser

Campingenheter	<10	10–29	30–49	50–69	70–89	90–119	120–149	150–179	180–209	210–239	240–280
Tvättställ	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20	22

Anm: Vid fler än 280 campingplatser ökas antalet tvagningsplatser med 2 per ytterligare 40 enheter. I de i tabellen angivna antalen ska inte tvättställen vid toaletterna räknas in.

- Duschar

Camping-enheter	<30	30–59	60–109	110–179	180–280
Duschar	2	4	6	8	10

Anm: Vid fler än 280 campingplatser ökas antalet duschar med 2 per ytterligare 100 enheter.

SCR har erfarenhet av att denna dimensionering är en minimistandard som inte kan underskridas på en campingplats. På grund av förändrade duschvanor är dock antalet duschar något lågt. SCR rekommenderar att antalet duschar ökas. Samtidigt kan antalet tvättplatser minska något.

SCR-an slutna anläggningar har prövat att ha helt ”könsneutrala” servicebyggnader. På en del platser ansåg inte gästerna att detta var en bra lösning.

Där har man senare gjort en uppdelning på dam- och herravdelningar.

SCR framhåller att det är viktigt att ha bra servicebyggnader för att campingplatsen ska fungera. Serviceanläggningen utsätts för ett stort slitage och hög luftfuktighet och måste vara konstruerad för att tåla detta, bland annat för att det inte ska bli mögelskador. Materialval och god luftväxling är mycket viktigt för att klara fuktbelastningen. Inom SCR pågår ett arbete med att ta fram en handbok med detaljerade förslag på funktionella lösningar när det gäller campingplatsers utrustning. Handboken ska vara ett stöd för campingvärdar vid drift, underhåll och nyetablering.

På campingplatser som ingår i SCR finns även stugor. Stugorna har olika utrustning. ”Torr stuga” (enbart boenderum) och ”Stuga med toalett” (toalett och kallvatten kan finnas indraget) innebär att kompletterande utrustning finns i servicebyggnad. Dessutom finns ”Fullservicestuga”, som inte har behov av tillgång till servicebyggnad.

SCR ställer krav på kontroll av dricksvatten samt avfallshantering inklusive möjlighet att tömma husvagns- och husbilstankar.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: Boendestandarden i övernattningsstugor kan vara ganska låg. Verksamheten riktar sig dock till övervägande del mot en vuxen allmänhet som kan förmodas vara införstådd med den standard som erbjuds. Hygienutrymmen utsätts ofta för ett hårt slitage genom många besökare och den höga fuktbelastningen. Verksamheten kan även innebära speciella hygieniska risker som kan vara ”dolda” för de boende. Verksamhetens egenkontroll visar hur dessa dolda risker beaktas, till exempel kontroll av dricksvattenkvalitet, hantering av risk för Legionella, och skötsel av eventuell bäddutrustning.

Exempel på tillsynsområden:

- Egenkontroll.
- Dricksvattenförsörjning och -kvalitet.
- Risk vid stillastående vatten i ledningssystem vid säsongsanvändning.
- Tillgång till och skötsel av toaletter och hygienutrymmen.
- Avfallshantering.
- Omhändertagande av latrin och avlopp från spillvattentank i husvagnar.
- Funktion hos enskild avloppsanläggning med tillfälligt kraftigt ökad belastning.
- Övrigt som kan bli aktuellt genom inkomna klagomål.

Ibland upplåts husvagnar och andra mindre stugor för annat ändamål än tillfälligt boende. Hygieniska problem kan uppstå när dessa små utrymmen används som permanentbostad.

Stugby

Verksamhet: Stugor i grupp för fritidsboende kan ha egen gemensam vatten- och avloppsanläggning. Stugorna kan nyttjas enbart av ägaren eller helt eller delvis användas för uthyrning.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: Uthyrningsverksamheten av fritidshus riktar sig mot en vuxen allmänhet och standarden är ett konkurrensmedel. De hygieniska riskerna med boendet bedöms vara små. Verksamheten kan dock innebära speciella hygieniska risker som kan vara ”dolda” för de boende. Verksamhetens egenkontroll visar hur dessa dolda risker beaktas, till exempel kontroll av dricksvattenkvalitet och hantering av risk för Legionella.

Exempel på tillsynsområden:

- Dricksvattenkvalitet.
- Risk vid stillastående vatten i ledningssystem vid säsongsanvändning.
- Funktion hos avloppsanläggning med varierande belastning.
- Eventuell gemensam avfallshantering.
- Övrigt som kan bli aktuellt genom inkomna klagomål.

Naturcamping

Verksamhet: Vissa campare föredrar att campa mer avskilt, med närhet till naturen och under enkla förhållanden. Speciella anläggningar finns anordnade även för naturcamping. I princip är dessa anläggningar ett område med plats för mer glest uppställda tält, husvagnar och husbilar. Anläggningarna kan variera i storlek från cirka fem husvagnsplatser och uppåt. Flera mindre uppställningsområden kan ingå i en större enhet.

Exempel på erfarenheter från branschen: Sveriges Camping- och Stugföretagares Riksorganisation (SCR) har i sin klassificering av campingplatser en särskild kategori, ”Vildmarkscamping”.

Anläggning för Vildmarkscamping ska enligt SCR bland annat ge följande service:

- Området ska ha organiserad och dokumenterad tillsyn.
- Telefonnummer till ansvarig ska anges.
- Gästinformation ska ges.
- Kontrollerat dricksvatten ska vara tillgängligt för gästerna på anvisad plats.
- Vid varje enskilt uppställningsområde ska det finnas sopstall och torrtoalett med kontinuerlig tillsyn. Åtgärder för att larma räddningstjänst

samt närmaste tillgängliga telefon ska vara anslagen på alla uppställningsområden.

- Lämpliga platser för personlig hygien och diskning ska anges för varje uppställningsområde.
- Lämplig plats för tömning av latrin och gråvatten ska anges.

Sveriges campingvärdar framhåller att verksamheten ska anmälas enligt miljöbalken.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: I tillsynen är både hälsoskydds-, miljöskydds- och naturvårdsfrågorna viktiga.

Verksamheten kan innebära speciella hygieniska risker som kan vara ”dolda” för de boende. Verksamhetens egenkontroll visar hur dessa dolda risker beaktas, till exempel kontroll av dricksvattenkvalitet.

Exempel på tillsynsområden:

- Egenkontroll.
- Dricksvattenförsörjning och -kvalitet.
- Tillgång till och skötsel av toaletter och hygienutrymmen.
- Anordningar och hygien vid eventuell matlagingsplats.
- Avfallshantering.
- Omhändertagande av avloppsvatten. Möjlighet till ”enkelt” omhändertagande av diskvatten får bedömas i varje enskilt fall.
- Övrigt som kan bli aktuellt genom inkomna klagomål.

Vid tillsyn, men även vid nyetablering, är det viktigt att uppmärksamma risk för miljöpåverkan.

Boende i samband med festivaler, stora idrottstävlingar m.m.

Verksamhet: I samband med stora idrottstävlingar, musikfestivaler och liknande tillställningar uppstår ibland ett mycket stort behov av plats för tillfällig bostad. Ortens hotell, vandrarhem eller campingplatser räcker inte till och andra platser för tillfälligt boende måste ordnas. Förläggning ordnas då ofta i skolor och på tillfälliga campingplatser.

Exempel på erfarenheter från branschen: Svenska Orienteringsförbundet har mångårig erfarenhet av stora tävlingar som innebär stora behov av tillfälligt boende. Tävlingen anordnas varje år på ny plats. Numera har femdagarstävlingen O-ringen cirka 15 000 tävlande. På centralorten behövs tillfällig bostad för cirka 10 000 personer. Detta ordnas genom en tillfällig

campingplats, mest för husvagnar, samt boende i tillfällig förläggning inomhus. Genom att tävlingen har olika starttider, jämnar detta ut belastningen på campingplatsens hygienutrymmen. Toaletter och duschar anordnas även vid de olika dagsetappernas olika startplatser samt vid målplatsen. Vid målplatsen ska det finnas duschmöjlighet för alla tävlande. Vid start, mål och utmed tävlingsbanan ska finnas tillgång till dricksvatten. Förbundet framhåller vikten av att marken vid den tillfälliga campingplatsen och vid start- och målplatser måste tåla det sämsta vädret. O-ringen är ett miljödiplomerat arrangemang genom Håll Sverige Rent.

O-ringen 2002 ordnades i Skaraborg med centralort i Skövde. På den tillfälliga campingplatsen med cirka 3 000 platser fanns det sju ”miljöstationer” för de cirka 10 000 boende.

Varje miljöstation innehöll:

- 20toaletter för damer och 20toaletter för herrar.
Toalettstolarna var ordnade ”på lång rad” utan mellanväggar, men avskilda toaletterum fanns. Toaletterna var av typ vattentoalett där vattnet från tvättrännan var spolvatten. Det tillfälliga avloppssystemet var anslutet till kommunens avloppsreningsverk.
- Tvättrännor med tvål och torkpapper.
- Möjlighet till tvätt av kläder.
- Plats för sortering av avfall.

Duschmöjlighet för de anhöriga, och andra som inte tävlande, fanns vid permanenta anläggningar såsom i idrottshall och på ett närbeläget regemente. Det fanns en tvättstuga med 40 maskiner och 40 torktumlare. Vid startplatserna fanns torrtoaletter som sköttes av den förening som var etapparrangör. Vid målplatserna, som samlar mest folk, hyrdes toalettjänsten in med ett toalettsystem som används vid stora publikevenemang. Handtvätt- och torkmöjlighet fanns vid alla toaletter.

Vid målplatserna anordnades 100 duschar med uppvärmt vatten och miljöanpassad tvål. Duschvatten togs från sjö eller brunn. Vid varje målplats valdes olika lösning för att ta hand om duschvattnet. Platserna hade olika förutsättningar.

Musikställningen Hultsfredsfestivalen anordnas varje år på samma plats. Räddningsverket har givit ut en broschyr¹¹⁸ ”Brandsäkerhet vid tillfälliga campingplatser – så här gör man på Hultsfred”. Den broschyren innehåller förutom säkerhetsfrågor många tips om planering samt vissa hygienfrågor.

118 Räddningsverket, beställningsnummer R59-228/01.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: I samband med planeringen är det mycket viktigt att utnyttja egen eller andra arrangörers erfarenhet av tidigare liknande arrangemang. Både hälsoskydds-, miljöskydds- och naturvårdsfrågorna är viktiga. Verksamheten kan innebära speciella hygieniska risker genom att många människor under kort tid lever och vistas mycket nära varandra, oftast under sommaren. Detta kan ge risker som kan vara ”dolda” för de boende. Verksamhetens egenkontroll visar hur dessa dolda risker beaktas, till exempel kontroll av dricksvattenkvalitet och skötsel av toaletter och hygienutrymmen. Verksamheten omfattas ofta av miljökontorens tillsyn enligt livsmedelslagen.

Exempel på tillsynsområden:

- Egenkontroll.
- Platsens lämplighet för tillfällig camping vad beträffar risk för markproblem i samband med regn.
- Dricksvattenförsörjning och -kvalitet.
- Tillgång till och skötsel av toaletter och anordningar för personlig hygien.
- Avfallshantering.
- Omhändertagande av avloppsvatten. Hur klarar ett kommunalt avloppsreningsverk en tillfällig extrem belastning? Möjligheten till ”enkelt” omhändertagande av duschvatten får bedömas i varje enskilt fall.
- Övrigt som kan bli aktuellt genom inkomna klagomål.

I samband med tillfälliga mycket stora arrangemang är det viktigt att uppmärksamma verksamhetens påverkan på omgivningen med slitage och annan påverkan på naturmiljön. En tillfällig campingplats/festival kan ge stora störningar för omgivningen i form av ökad trafik och högt ljud. Vid musiktillställningar behöver risk för hörselskador hos åhörarna uppmärksammas. Vissa större läger kräver samråd med länsstyrelsen enligt miljöbalken¹¹⁹.

Lägerverksamhet med boende i tält eller i vindskydd

Verksamhet: Intresseorganisationer och kommersiella verksamheter ordnar sommarläger av olika slag med förläggning i tält eller vindskydd. Lägrer kan vara på en viss plats, tillfälligt använd för läger, eller en fast lägerplats.

¹¹⁹ 12 kap. 6 § MB samt Naturvårdsverkets allmänna råd om anmälan för samråd enligt 12 kap. 6 § MB, NVFS 2001:15.

En fast lägerplats har som regel ordnat med dricksvatten, toaletter och avfallshantering på platsen. Lokaler kan även finnas för matlagning. Ett tillfälligt läger kan omfatta en liten grupp eller vara ett mycket stort läger med flera tusen deltagare. Lägerverksamhet kan även anordnas rörlig med val av ny lägerplats vart och vartannat dygn.

Organisationer som ordnar läger, har som regel en god kunskap utifrån sin erfarenhet av lägerarrangemang.

Lägerverksamhet erbjuds även i turistnäringen för äventyr och naturupplevelse.

Exempel på erfarenheter från branschen: Svenska Scoutförbundet lämnar rekommendationer för sina lägerverksamheter. Förbundet framhåller att ett säkert och väl fungerande läger kräver god planering, tydlig ansvarsfördelning och bra rutiner för den dagliga skötseln.

Lägerplatsens belägenhet med tanke på klimat och markförhållanden bör beaktas. I ”Lägerboken” utgiven av Svenska Scoutförbundet¹²⁰ anges: ”Lämplig typ av mark är äng eller betesmark. Styv lerjord skall helst undvikas. Låglänta områden vid vatten kan nattetid bli mycket fuktiga och är därför olämpliga. Platsen bör också vara skyddad för blåst. Tälten bör om möjligt placeras så att man får omväxlande sol och skugga under dagarna. Det är viktigt att dräneringen eller vattenavrinningen är god. Att marken sluttar något är ofta en garanti för detta. Kontrollera dikningen. Om kärrväxter växer på ängen är detta ett illavarslande tecken.”

Rekommendationerna från Svenska Scoutförbundet kan sammanfattas enligt följande:

- Brandsäkerhetskrav avgör hur tätt tält kan placeras.
- Dricksvatten av god kvalitet och i tillräcklig mängd måste finnas. Mängden kan variera. Beroende på om tillgång till bad finns i sjö kan mängden vatten för personlig hygien minska.
- Insynsskyddade tvättplatser för personlig hygien ska finnas för både flickor och pojkar. Tvättplatsen kan anordnas i anslutning till en badplats.
- Dimensioneringen 1 toalett på 25 deltagare ska absolut inte underskridas.
- Handtvättmöjlighet med vatten och flytande tvål ska finnas i anslutning till toaletterna samt vid platsen för hantering av mat och måltider.
- Vikten av god hygien i samband med livsmedelshanteringen betonas särskilt. God handhygien är nödvändig. Val av råvaror måste ske i förhållande till möjligheter till matförvaring och säker tillredning. Sjuka personer eller personer med infekterade sår, framför allt på händerna,

120 Lägerboken, Sven Eklöf, Svenska Scoutförbundet, 1984.

ska inte befatta sig med matvaror.

- Diskning sker i varmt vatten. Slaskvatten från diskplattor ska tas om-hand på ett säkert sätt.
- Torkmöjligheter för kläder bör finnas.
- Latrin och avfall från lägerplats hanteras av kommunens renhållningsorganisation.
- Organisation finns för att ta hand om deltagare som råkar ut för sjukdom eller olycksfall.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: I tillsynen är både hälso-skydds-, miljöskydds- och naturvårdsfrågorna viktiga. Verksamheten riktar sig mot barn- och ungdom, men även mot vuxna. Den kan också innehålla vissa hygieniska risker. De speciella hygieniska riskerna kan vara ”dolda” för de boende. Verksamhetens egenkontroll visar hur dessa dolda risker beaktas, till exempel dricksvattenkvaliteten.

Exempel på tillsynsområden:

- Egenkontroll.
- Dricksvattenförsörjning och -kvalitet.
- Livsmedelshantering.
- Tillgång till och skötsel av toaletter och anordningar för personlig hygien.
- Avfallshantering.
- Omhändertagande av avloppsvatten. Möjligheten till ”enkelt” omhändertagande av diskvatten får bedömas i varje enskilt fall.
- Övrigt som kan bli aktuellt genom inkomna klagomål.

Eftersom brandskyddskraven avgör hur tätt tälten kan stå, hur varmvatten ska kunna produceras m.m. är det lämpligt att miljökontoret samarbetar med räddningstjänsten när det gäller läger.

Vid tillsyn, men även vid nyetablering, är det viktigt att uppmärksamma risken för verksamhetens påverkan på omgivningen med slitage och annan påverkan på naturmiljön. En lägerverksamhet kan medföra störningar för omgivningen. För naturreservat och nationalparker gäller särskilda regler för övernattnig. Vissa större läger kräver samråd med länsstyrelsen enligt miljöbalken¹²¹.

121 12 kap. 6 § MB, samt Naturvårdsverkets allmänna råd om anmälan för samråd enligt 12 kap. 6 § MB, NVFS 2001:15.

Fjällstuga

Verksamhet: Utmed vandringsleder i fjällen finns tillgång till boende i fjällstugor. Övernattning sker i flerbäddsrum. Stugorna har självhushåll.

Exempel på erfarenheter från branschen: Svenska Turistföreningen, STF, äger och bedriver verksamhet vid ett stort antal fjällstugor långt från bebyggda trakter längs vandringsleder i hela fjällkedjan. Verksamheten bedrivs under vinter och sommar under turistsäsong. Stugorna är bemannade med stugvärdar som sköter tillsynen och hjälper gästerna tillrätta. De boende lagar sin egen mat, hämtar vatten, diskar, städar och hugger ved. Avfall källsorteras och torrtoaletter finns. I överbyggda gropar tas spillvatten från till exempel disk om hand. Stugorna har ingen el utan värms med ved- eller gasolkaminer. Övernattning sker i flerbäddsrum i sängar med bäddutrustning. Gästen har egna lakan eller sovsäck. Sängplats kan inte bokas och det blir aldrig så fullt att gästerna nekas logi. När alla sängar är upptagna, erbjuds nyanlända gäster sovplats på madrass på golvet.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: Verksamheten riktar sig mot en vuxen allmänhet som är införstådd med den standard som erbjuds. Verksamheten kan innebära vissa hygieniska risker. De hygieniska riskerna kan vara "dolda" för de boende. Verksamhetens egenkontroll visar hur dessa dolda risker beaktas.

Exempel på tillsynsområden:

- Egenkontroll.
- Dricksvattenförsörjning och -kvalitet.
- Omhändertagande av avfall och latrin.
- Omhändertagande av spillvatten.
- Övrigt som kan bli aktuellt genom inkomna klagomål.

Gästhamn

Verksamhet: I småbåtshamnar kan det finnas förtöjningsplatser som är reserverade för gästande båtar. Det finns även gästhamnar som enbart används för tillfällig förtöjning. Gästhamnen har tillgång till service i form av dricksvatten, hygienutrymmen, möjlighet att lämna avfall m.m.

Exempel på erfarenheter från branschen: Branschföreningen är Riksföreningen Gästhamnar i Sverige. För branschföreningens räkning genomför Gästhamnsguiden SXX AB en klassificering av anslutna gästhamnar. Cirka 500 hamnar är klassificerade. Besiktning av hamnarna sker minst en gång vart tredje år. Dessemellan begärs en skriftlig redovisning in från verksam-

hetsutövaren som en form av egenkontroll. Bedömning av anläggningen följer en checklista som kan fås från Gästhamnsguiden. Grundkravet är att verksamheten inte ska ha några myndighetsanmärkningar när det gäller hälsa, miljö och säkerhet.

Revidering pågår av bedömningsgrunderna och klassificeringssystemet. Gästhamnar kan ansöka om att få den internationella miljöutmärkelsen Blå Flagg. I Sverige administreras denna av Stiftelsen Håll Sverige Rent. Kriterier för utmärkelsen omfattar säkerhet, service, miljöinformation m.m.

Exempel på hälsoskyddstillsynens inriktning: I tillsynen är både hälsoskydds- och miljöskyddsfrågorna viktiga. Verksamheten kan innebära vissa hygieniska risker. De hygieniska riskerna kan vara ”dolda” för de boende. Verksamhetens egenkontroll visar hur dessa dolda risker beaktas.

Exempel på tillsynsområden:

- Egenkontroll.
- Dricksvattenförsörjning och -kvalitet.
- Tillgång till och skötsel av toaletter och hygienutrymmen.
- Avfallshantering.
- Omhändertagande av latrin och avlopp från spillvattentank från båtarna.
- Anläggningens egen avloppsanläggning.
- Övrigt som kan bli aktuellt genom inkomna klagomål.

Både vid tillsyn och vid nyetablering är det viktigt att uppmärksamma risken för störningar från gästhamnen samt övrig miljöpåverkan. Även gästhamnen kan, beroende på var den ligger, vara störd av ljud från omgivningen. Det kan finnas hamn- och nöjesaktiviteter i omgivningen som kan störa nattsömmen. Tydlig information från verksamhetsutövaren till gäster om typ av hamn och omgivning, kan minska risken för att båtgäster blir störda.

Kontakter

Myndigheter

Naturvårdsverket, www.naturvardsverket.se

Livsmedelsverket, www.slv.se

Boverket, www.boverket.se

Konsumentverket, www.konsumentverket.se

Folkhälsoinstitutet, www.fhi.se

Arbetsmiljöverket, www.av.se

Statens räddningsverk, www.srv.se

Statens strålskyddsinstitut, www.ssi.se

Arbetsmarknadsstyrelsen, www.amv.se

Generalläkaren, www.hkv.mil.se/article.php?id=9678

Intresseorganisationer m.m.

Astma- och Allergiförbundet, www.astmaoallergiforbundet.se

Sveriges Hotell & Restaurangföretagare, www.shr.se

Svenska Möten, www.konferensportalen.se

Sveriges Ridlägers Riksförbund, www.ridlager.se

Svenska Turistföreningen, www.stfturist.se

Sveriges Vandrarhem i Förening, www.svif.se

Svenska Orienteringsförbundet, www.orietering.se

Bo på Lantgård, www.bopalantgard.org

Svenska scoutförbundet, www.ssf.scout.se

Sveriges Camping- & Stugföretagares Riksorganisation, www.camping.se

Stiftelsen Håll Sverige Rent, www.hsr.se

Riksföreningen Gästhamnar i Sverige/Gästhamnsguiden SXX AB,
www.gasthamnsguiden.se